

TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI

Ödemeler Dengesi Raporu 2014- IV

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

İstiklâl Cad. 10 Ulus, 06100 Ankara, Türkiye

Editörler

Ahmet Adnan EKEN, Adnan.Eken@tcmb.gov.tr

Gülbin ŞAHİNBEYOĞLU, Gulbin.Sahinbeyoglu@tcmb.gov.tr

Hazırlayanlar

Mustafa Faruk AYDIN, Faruk.Aydin@tcmb.gov.tr

Barış BABAĞLU, Baris.Babaoglu@tcmb.gov.tr

Yasemin ERDUMAN, Yasemin.Barlas@tcmb.gov.tr

Serdar ERKILIÇ, Serdar.Erkilic@tcmb.gov.tr

Evrin GÜRLER, Evrin.Gurler@tcmb.gov.tr

Ayşe Sıla KOÇ, Aysesila.Koc@tcmb.gov.tr

Elif ÖZCAN TOK, Elif.Tok@tcmb.gov.tr

İÇİNDEKİLER

GENEL DEĞERLENDİRME 03

1. CARI İŞLEMLER HESABI 06

1.1. Mal İhracatı	10
1.2. Mal İthalatı	11
1.3. Reel Döviz Kuru Gelişmeleri	11
1.4. Küresel Konum.....	16
1.5. Dış Ticaret Hadleri	16
1.6. Hizmetler Hesabı	17
1.7. Birincil Gelir Dengesi	21
1.8. İkincil Gelir Dengesi	21

2. FİNANS HESABI 22

2.1. Doğrudan Yatırımlar.....	23
2.2. Portföy Yatırımları.....	24
2.3. Krediler ve Mevduat.....	25

3. EK TABLOLAR 31

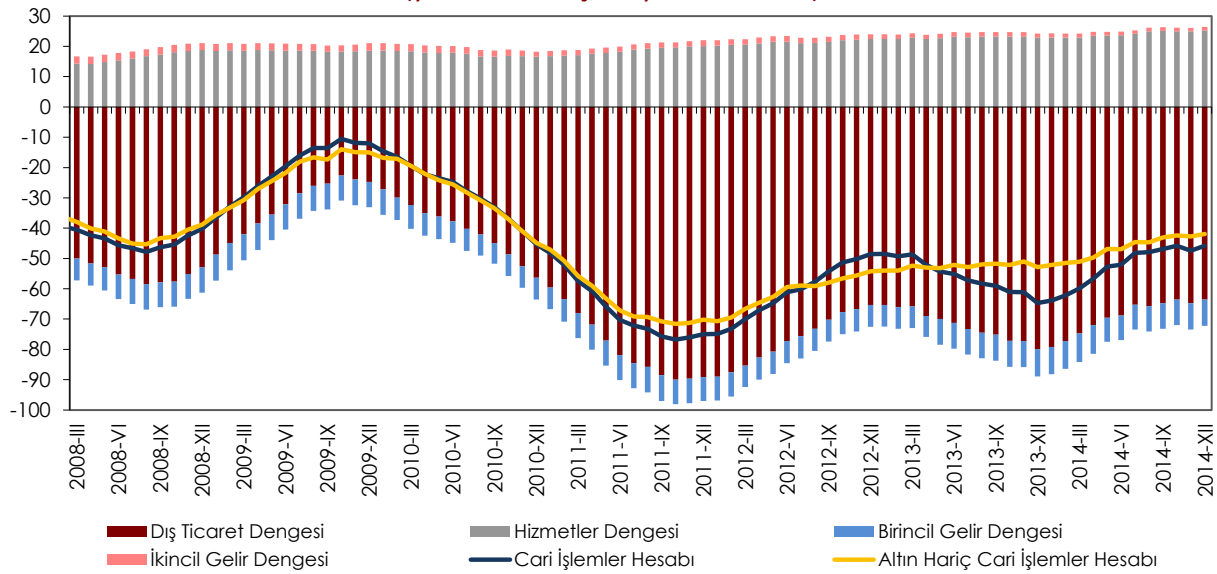
KUTULAR

Kutu 1.	Yakın Gelecekte Cari İşlemler Dengesi Üzerinde Etkili Olabilecek Risk Unsurları	07
Kutu 2.	Ödemeler Dengesi İstatistikleri'nde Dış Ticaret Dengesi Hesabı Altında Yapılan Uyarlamalar	12
Kutu 3.	Bavul Ticareti	18
Kutu 4.	Brüt Dış Finansman İhtiyacı Çerçevesinde Rezerv Yeterliliği	28

Genel Değerlendirme

Cari işlemler açığı, 2014 yılı dördüncü çeyreğinde daralma eğilimini devam ettirdi. Dış ticaret dengesindeki iyileşme, cari açığı azaltan temel nedenini oluşturmuştur. Altın dış ticareti, düşen fiyatlara bir tepki olarak, son çeyrekte ithalatın önceki çeyreklere göre artması neticesinde, cari işlemler dengesine olumsuz katkı yapmıştır. Net seyahat gelirleri, son çeyrekte, turist başına ortalama harcamanın düşmesi ile bir önceki yılın aynı çeyreğine göre gerileyerek, hizmetler dengesine yaptığı katkıyı azaltmıştır (Grafik 1).

Grafik 1. Cari İşlemler Hesabı ve Alt Kalemleri
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB).

Altın hariç tutulduğunda, ihracat bir önceki yılın aynı çeyreğine göre gerileme göstermiştir. Bölgede ortaya çıkan olaylar nedeniyle önceki dönemlerde gerileyen Irak'a ihracatın dördüncü çeyrekte yönünü tersine çevirmesi ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yönelik ihracatın ivmesini, bir miktar düşürerek de olsa, koruması bu çeyrekte ihracata olumlu katkı yapan faktörler olmuştur. Öte yandan, bir önceki yılın aynı dönemine göre, altın ihracatı ile azalan seyahat gelirlerine paralel olarak bavul ticareti gelirlerinin azalış göstermesi ise ihracatı negatif yönde etkilemiştir.

Altın hariç tutulduğunda, ithalat harcamalarında yıllık bazda gözlenen azalış eğilimi yılın dördüncü çeyreğinde de devam etmiştir. Petrol fiyatlarında başlayan düşüşün enerji ithalatını düşürmesi ve iç talep unsurlarının ılımlı seyretmeye devam etmesi, ithalattaki gerilemenin temel nedenlerini oluşturmuştur. Altın ithalatı ise, bu dönemde altın fiyatlardaki ılımlı gerilemenin tetiklediği alım motivasyonu ile artış eğilimi göstermiştir.

Cari işlemler dengesinin dış ticaretten sonra en önemli belirleyicisi olan hizmetler kalemi, yılın dördüncü çeyreğinde cari dengeye yaptığı olumlu katkıyı azaltmıştır. Gelen turist sayısının artmaya devam etmesine rağmen, euro'nun hızlı değer kaybının etkilediği düşünülen turist başına ortalama harcamadaki düşüş, toplam turizm gelirlerinin son çeyrekte, geçen senenin aynı dönemine göre gerilemesine neden olmuştur. Öte yandan, taşımacılık gelirleri, navlun giderlerinin azalması ve turist sayısının artmasının etkisi ile bu dönemde toplam hizmet gelirlerindeki büyümeye katkı yapmıştır.

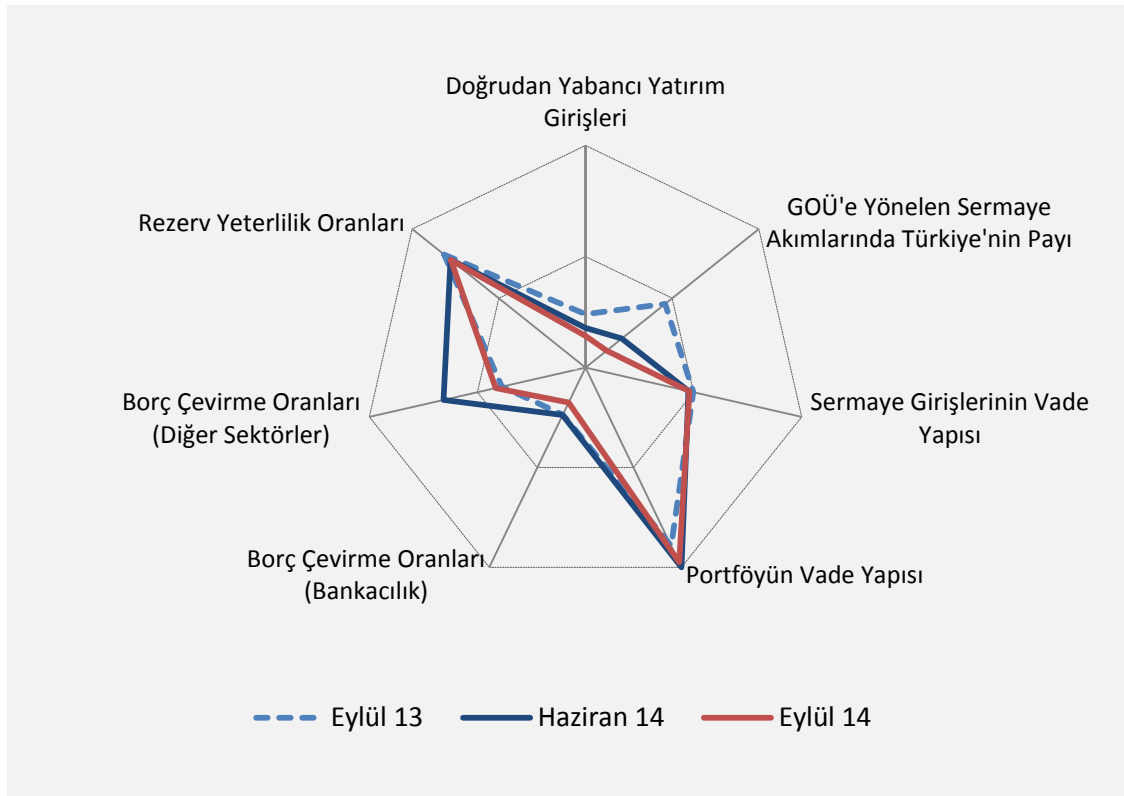
Cari İşlemler Hesabının Finansmanı

2014 yılının dördüncü çeyreği, küresel risk iştahının olumsuz seyrettiği bir dönem olmuştur. Küresel iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyrin ve ayrışmanın devam etmesinin yanı sıra hızlı gerileyen enerji fiyatları kaynaklı ortaya çıkan finansal oynaklık, bu dönemde küresel risk iştahını olumsuz etkileyen temel faktörler olmuştur. Diğer taraftan, Suriye’de yaşanan gelişmelerin bu dönemde de yoğun olarak devam etmesi, finans hareketlerine etki eden, ülkemize özgü bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Ödemeler dengesi finans hesabına ana başlıklar itibarıyla bakıldığında, geçen çeyrekte doğrudan yatırımlarda görülen yavaşlama dördüncü çeyrekte de devam etmiştir. Portföy yatırımları ise, küresel risk iştahındaki kötüleşmeye rağmen, giriş yönlü hareket etmiştir. Diğer yatırım girişlerinde ise gerek bankacılık gerek diğer sektörlerin borç çevirme oranları, bir önceki çeyreğe göre bir miktar artarak, 100 düzeyinin üstündeki seviyelerini korumuştur.

Finansman unsurlarının kalitesi yönünden bakıldığında, diğer sektörün borç çevirme oranı ve doğrudan yabancı sermaye girişleri üçüncü çeyreğe göre bir miktar iyileşme gösterirken, rezerv yeterlilik oranı bir önceki çeyreğe göre gerilemiştir. Diğer tüm unsurlar bir önceki çeyrek ile aynı düzeyde gerçekleşmiştir (Grafik 2).

Grafik 2: Cari Açık Finansman Kalitesinin Makro Gösterimi

Kaynak: TCMB.

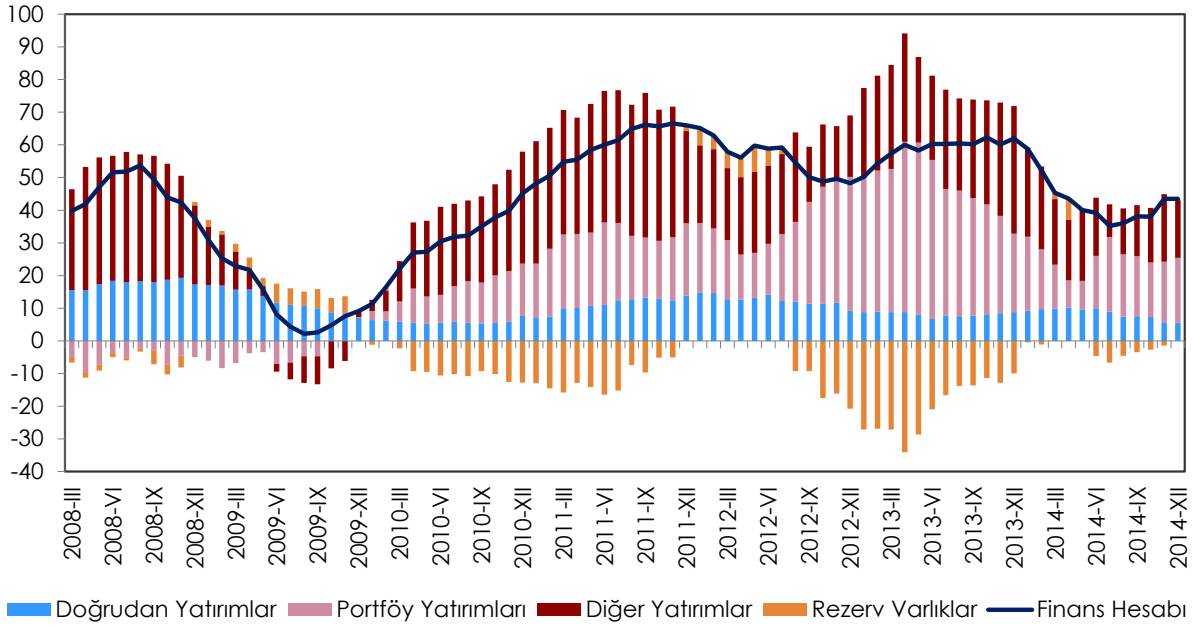
Doğrudan yatırım girişlerinde, geçen çeyrekte görülen yavaşlama bu çeyrekte de devam etmiştir. AB ülkelerinde artarak devam eden ekonomik durgunluk, doğrudan yatırım girişlerini yavaşlatan temel unsur olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, doğrudan yatırımlar içerisinde yer alan gayrimenkul yatırımları hızlı artışını bu çeyrekte de devam ettirmiştir. Söz konusu gelişmede, 2013 yılında devreye giren yabancıya mesken satışını kolaylaştıran yasal düzenlemenin etkisinin olduğu değerlendirilmektedir (Grafik 3).

Bu çeyrekte, AB'nin yanı sıra enerji ihracatçısı ülkelerde büyümeye yönelik ortaya çıkan endişeler, gelişmekte olan ülkelere yönelik portföy akımlarına etki eden temel unsurlar olmuşlardır. Enstrüman bazında bakıldığında, yurt dışı yerleşiklerin dönem toplamında, tüm enstrümanlar da alıcı oldukları izlense de Aralık ayında portföy girişlerinde yavaşlama görülmektedir.

Gerek bankacılık sektörünün gerek diğer sektörlerin yurt dışından kredi türü borçlanmalarında, 2014 yılı dördüncü çeyreğinde, arz yönlü bir kısıt gözlenmemektedir. Bu dönemde bankacılık ve diğer sektörler kısa ve uzun vadeli kredilerde net borçlanıcı yönde hareket etmiş ve her iki sektörün borç çevirme oranları, dördüncü çeyrekte de 100'ün üzerinde seyretmeye devam etmiştir.

Aralık ayında, kurlarda ortaya çıkan oynaklığın ve sermaye girişlerindeki azalmanın etkisiyle, son çeyrekte resmi rezervler azalış göstermiştir.

Grafik 3. Finans Hesabı ve Alt Kalemleri
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

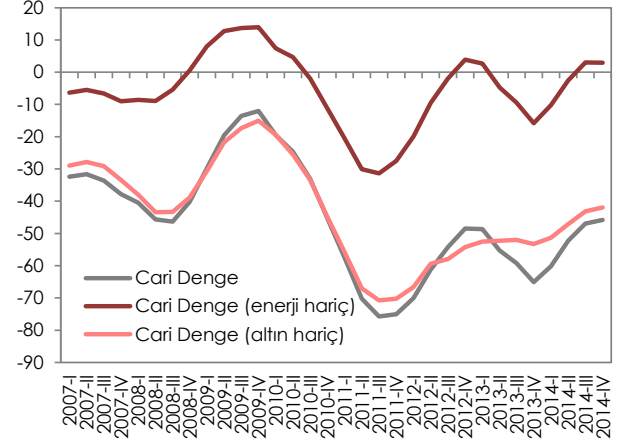

Cari işlemler dengesi 2014 yılı son çeyreğinde yıllıklandırılmış bazda iyileşme göstermiştir. Cari işlemler açığı dördüncü çeyrekte önceki çeyreğe göre 1,1 milyar ABD doları gerileyerek, 2014 yılı genelinde 45,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Önceki yıla kıyasla cari işlemler dengesindeki düzelme ise 19,2 milyar ABD doları olmuştur. Önümüzdeki dönemde, cari işlemler dengesi üzerinde aşağı ve yukarı yönlü riskler bulunmakla birlikte, süregelen iyileşme eğiliminin devam etmesi beklenmektedir (Kutu 1).

Çeyreklik bazda incelendiğinde, cari işlemler açığı son çeyrekte 14,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde altın fiyatlarındaki gerilemeye paralel olarak artan altın ithalatı, cari açıktaki genişlemede önemli rol oynamıştır. Altın hariç bakıldığında ise cari açık 11,9 milyar ABD doları olmuştur.

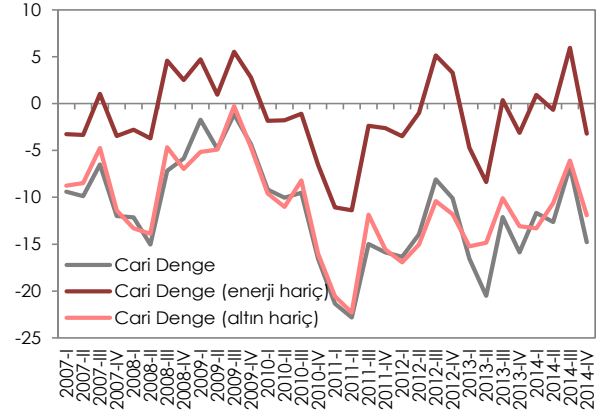
Cari açığın en önemli bileşeni olan dış ticaret açığı, altın hariç tutulduğunda, yatay seyrini yılın son çeyreğinde de korumuştur. Yıllık bazda değerlendirildiğinde ise, 2014 yılında dış ticaret açığının 2013 yılına kıyasla 8,5 milyar ABD doları azalışla 59,9 milyar ABD dolarına gerilediği gözlenmiştir.

Grafik 1. Cari İşlemler Dengesi
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

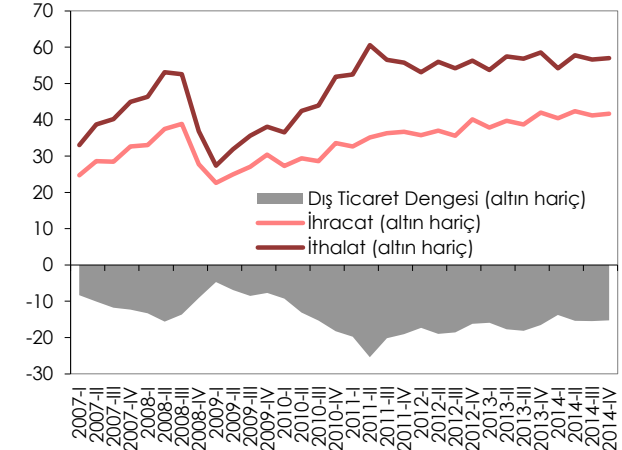
Kaynak: TCMB.

Grafik 2. Cari İşlemler Dengesi
(çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 3. Dış Ticaret Dengesi (Altın hariç)
(çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

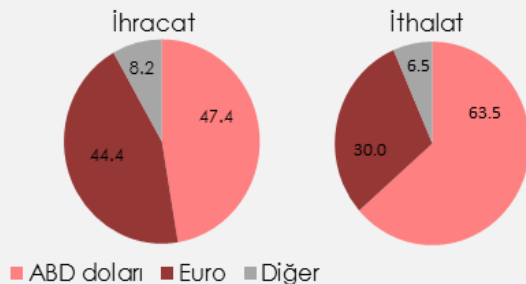
Kutu 1

Yakın Gelecekte Cari İşlemler Dengesi Üzerinde Etkili Olabilecek Risk Unsurları

2014 yılının ikinci yarısından itibaren euro-dolar paritesinde gözlenen düşüş eğilimi, nominal bazda gerek ihracat gelirlerini gerekse ithalat giderlerini aşağı çekerken, paritedeki azalışın cari işlemler dengesi üzerindeki net etkisinin değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Öte yandan, yine yılın ikinci yarısında düşüş eğilimine giren enerji fiyatlarının 2015 yılındaki seyri, cari açığındaki gerileme eğiliminin devamına vereceği katkı açısından önemini korumaktadır. Önemli dış ticaret ortaklarımızdan Rusya'daki siyasi belirsizlik ve ekonomik büyümeye dair endişeler cari işlemler dengesi üzerinde aşağı yönlü risk oluştururken, Irak'a yapılan ihracatta yılın son çeyreğinde gözlenen sınırlı toparlanmaya karşın, bölgede süregelen siyasi belirsizlik dış ticaret açısından halen bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, bu kutuda yakın gelecekte cari işlemler dengesi üzerinde etkili olabilecek söz konusu risk unsurları tartışılmaktadır.

2014 yılında ABD ekonomisinde toparlanma sinyallerinin güçlenmesi, Euro Bölgesi'nde ise toparlanmanın zayıf seyretmesi, iki bölgenin para politikalarında ayrışmayı da beraberinde getirmiştir. Bir taraftan Amerikan Merkez Bankası (Fed)'nin faiz artırımına başlayacağına dair iletişimini artırması, diğer taraftan Avrupa Merkez Bankası (ECB)'nin ekonomik aktiviteyi desteklemek üzere genişletici para politikası uygulamalarını sürdüreceğine dair duruşunu sağlamlaştırması, 2014 yılının ikinci yarısından itibaren euro-dolar paritesinin belirgin bir düşüş eğilimine girmesine neden olmuştur. Paritedeki azalış ihracat ve ithalatın nominal bazda azalmasına yol açmakla birlikte, bu etkinin düzeyi ihracatın ve ithalatın döviz kompozisyonuna bağlı olmaktadır. Grafik 1'den görüldüğü üzere, 2014 yılında euro cinsinden ihracatın toplam ihracat içindeki payının, euro cinsinden ithalatın toplam ithalat içindeki payından yüksek olması, paritedeki düşüşün dış ticaret açığını olumsuz etkileyeceği yönünde bir algı oluşturmaktadır. Her ne kadar ihracat gelirlerinin bu durumdan daha olumsuz etkileneyeceği düşünülse de, nominal bazda euro cinsinden ihracat gelirleri ile ithalat harcamalarının yakın seviyelerde olması, gelirlerdeki düşüşün giderlerdeki düşüş ile telafisini kolaylaştırmaktadır (Tablo 1). Bu açıdan değerlendirildiğinde, paritedeki gelişmelerin dış ticaret açığı üzerinde oluşturduğu aşağı yönlü riskin sınırlı olacağı

Grafik 1. 2014 yılında Dış Ticaretin Döviz Kompozisyonu
(pay, yüzde)

Kaynak: TÜİK

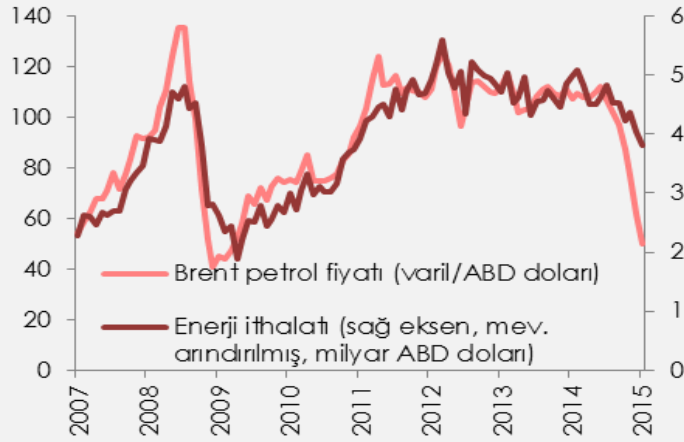
Tablo 1. 2014 yılında İhracat ve İthalatın Döviz Cinsinden Dağılımı
(milyar ABD doları)

	ABD doları	Euro	Diğer
İhracat	74,7	70,0	12,9
İthalat	153,8	72,6	15,8

Kaynak:TÜİK

değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, son yıllarda Euro Bölgesi'ndeki ekonomik durgunluk sebebiyle azalan dış talebi telafi etmek üzere yeni pazarlara yönelimin, ihracatın coğrafi çeşitliliğini artırdığı ve ihracatın döviz kompozisyonunu değiştirerek ABD doları cinsinden yapılan ihracatın payının artmasına neden olduğu bilinmektedir.¹ Bu çerçevede, söz konusu dinamiklerin önümüzdeki dönemde parite etkisini sınırlayacak bir başka unsur olabileceği düşünülmektedir.

Grafik 2. Ham Petrol Fiyatı ve Enerji İthalatı

Kaynak: Bloomberg, TÜİK.

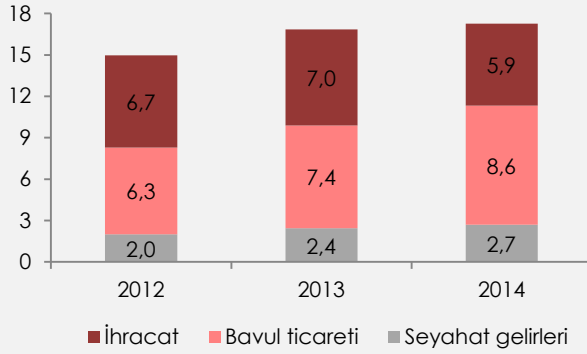
Ham petrol fiyatlarında 2014 yılı ikinci yarısında yaşanan keskin düşüşe paralel olarak gerileyen enerji ithalatı 2014 yılında cari işlemler dengesi açısından en olumlu gelişme olmuştur (Grafik 2). 2015 yılı ilk çeyreğinde ham petrol fiyatlarında devam eden ılımlı seyrin, önümüzdeki dönemde cari işlemler dengesine olumlu katkı vermeye devam ederken, petrol fiyatlarındaki düşüşün gecikmeli olarak diğer enerji kalemlerine de yansmasıyla söz konusu katkının artması muhtemel görünmektedir.

Öte yandan, önemli dış ticaret ortaklarımızdan Rusya'da 2014 yılında yaşanan jeopolitik gelişmelerin ardından, ekonomik büyümenin sektöre uğraması, gerek dış ticaret, gerek bavul ticareti, gerekse turizm kanallarıyla, cari işlemler dengesi üzerinde olumsuz yansımaları olabilecek bir unsur olarak görülmektedir. 2014 yılında cari işlemler dengesi içerisinde Rusya kaynaklı gelirlerin 12,9 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleştiği, bu kalemler içerisinde en yüksek katkının ihracattan geldiği anlaşılmaktadır (Grafik 3).² Bavul ticaretinin katkısı ikinci sırada olup, Rusya'daki ekonomik yavaşlamanın bavul ticaretinin ağırlıklı olarak yapıldığı Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nun diğer ülkelerinden yapılan bavul ticaretini de olumsuz etkilemesi muhtemel görünmektedir. Diğer taraftan, Rus turistlerin Türkiye'ye gelen turistlerin yaklaşık yüzde 12'sini oluşturması yanında, Rusya'ya yapılan ihracatta, bölgede yaşanan jeopolitik gerginliklere paralel olarak, 2014 yılı başından itibaren gözlenen gerileme eğiliminin hızlanarak devam etmesi, 2015 yılında bu kanallardan gelebilecek etkilerin de kayda değer olabileceğine işaret etmektedir (Grafik 4).

¹ Örneğin, Euro Bölgesi'nde borç çevrimi sorunlarının patlak verdiği 2010 yılı ikinci çeyreğinden bu yana, ABD doları cinsinden ihracat yapılan bölgeler olan Kuzey Amerika'nın ihracat içindeki payı yüzde 3,6'dan (2015 yılı Ocak ayı itibarıyla) yüzde 5,1'e, Orta Doğu ve Afrika'nın payı ise yüzde 27,9'dan yüzde 31,9'a yükselmiştir.

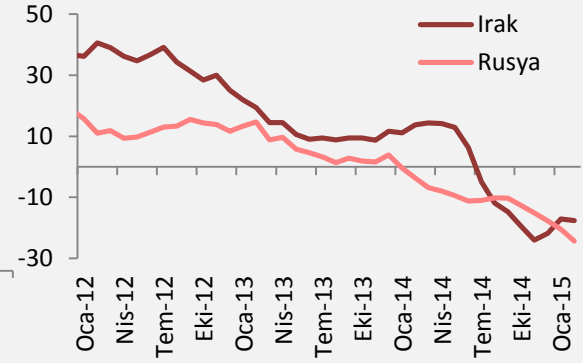
² Kutu 3'te sunulan veriler ışığında bavul ticaretinin yüzde 49'unun Rusya kaynaklı olduğu varsayılmıştır.

Grafik 3. Yıllar İtibarıyla Cari İşlemler Dengesi İçerisinde Rusya Kaynaklı Gelir Kalemleri (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Grafik 4. Son Yıllarda Rusya ve Irak'a Yapılan İhracatın Gelişimi (6 aylık hareketli ortalama, yıllık yüzde değ.)

Kaynak: TÜİK

Önemli bir diğer dış ticaret ortağımız olan Irak'a yapılan ihracatta 2014 yılı son çeyreğinde gözlenen sınırlı toparlanmaya karşın, bu bölgede süregelen siyasi belirsizlikler de cari işlemler dengesi üzerindeki aşağı yönlü riskleri canlı tutmaktadır. Nitekim, Ocak ve Şubat ayı verileri Irak'a yapılan ihracatın yıllık daralma oranındaki gerilemenin duraksayabileceğine işaret etmektedir (Grafik 4).

Sonuç olarak, önümüzdeki dönemde cari işlemler dengesi üzerinde yukarıda bahsi geçen unsurlar kaynaklı aşağı ve yukarı yönlü riskler bulunmakla birlikte, 2015 yılının cari işlemler açığını azaltıcı unsurların etkisinin daha ağır basacağı bir yıl olacağı tahmin edilmektedir. Daha açık bir ifadeyle, 2015 yılında enerji fiyatlarında öngörülen ılımlı seyir paralelinde enerji faturasındaki düşüşün, cari işlemler açığı üzerindeki aşağı yönlü risklerin olumsuz etkilerini telafi etmesi, bu bağlamda cari açığa süregelen iyileşme eğiliminin önümüzdeki dönemde de devam etmesi beklenmektedir.

1.1 Mal İhracatı

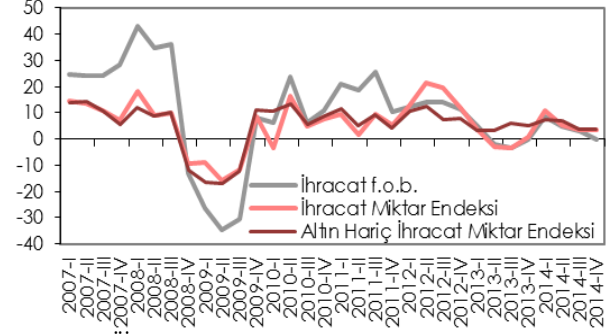
2014 yılı başından itibaren toplam ihracatın yıllık büyüme oranında gözlenen yavaşlama eğilimi, euro-dolar paritesinde süregelen düşüşün etkisiyle, son çeyrekte devam etmiştir. Çeyreklik bazda mevsimsellikten arındırılmış olarak incelendiğinde, altın hariç ve dahil ihracatın yılın dördüncü çeyreğinde gerilediği görülmektedir.

İhracat dördüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 0,3 oranında gerileme gösterirken, 2014 yılı genelinde yıllık bazda yüzde 3,9 oranında artış göstermiştir. Diğer taraftan, yılın son çeyreğinde ihracat reel olarak bir önceki döneme yakın seviyelerde gerçekleşmiş, gerek ihracat miktarının gerekse altın hariç ihracat miktarının yıllık büyüme oranı yatay seyretmiştir.

AB ülkelerinin ihracat içindeki payında son bir yılda gözlenen ılımlı artış eğilimi 2014 yılı son çeyreğinde duraksama göstermekle birlikte yılın ilk yarısındaki seviyelerin üzerinde kalmaya devam etmiştir. AB ülkelerinin Türkiye'nin toplam altın hariç ihracatı içindeki payı yüzde 44,2 olarak gerçekleşirken, diğer Avrupa ülkelerinin payı sınırlı oranda artışla yüzde 8,7'ye yükselmiştir. Yılın dördüncü çeyreğinde Orta Doğu ve Afrika (ODA) ülkelerinin payı bir önceki çeyrekteki seviyesini korumuş, öte yandan Kuzey Amerika ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelere yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki paylarında ılımlı artış eğilimleri bu dönemde de devam etmiştir.

Türkiye'nin ihracat pazarlarını oluşturan ülkelerdeki ekonomik büyüme oranı 2014 yılı son çeyreğinde yavaşlayarak yüzde 1,7 olmuştur. 2014 yılı genelinde ise ihracat ortaklığı yapılan ülkelerde yıllık bazda ortalama yüzde 1,9 oranında ekonomik büyüme kaydedilmiş olup, böylelikle 2013 yılı ortalamasının 0,9 puan üzerinde kalınmıştır. Öte yandan, küresel büyüme oranında 2014 yılı başından bu yana devam eden yavaşlama eğilimine paralel olarak, Türkiye'nin ihracat pazarlarındaki büyüme oranının, küresel büyüme oranına yakınsadığı görülmektedir.

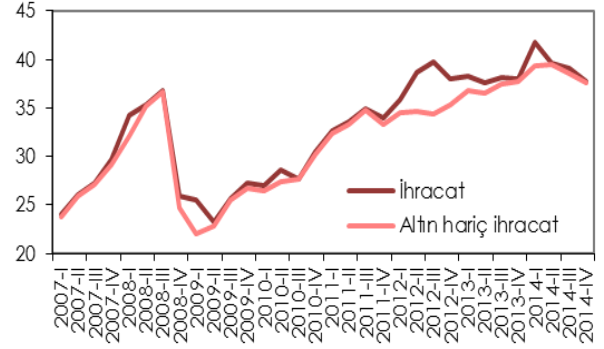
Grafik 4. Nominal İhracat ve İhracat Miktar Endeksleri
(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

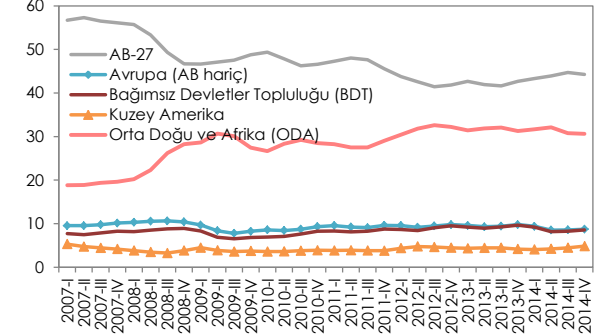
Grafik 5. Altın Dahil ve Hariç İhracat

(mevsimsellikten arındırılmış, çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK.

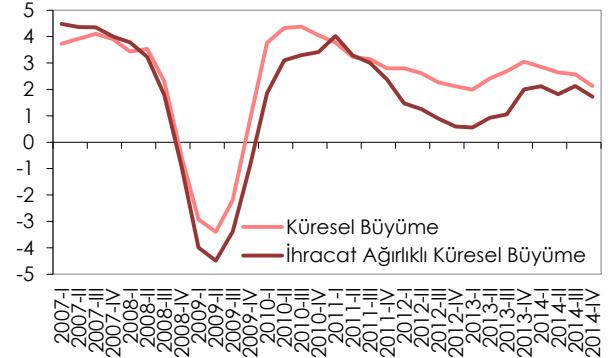
Grafik 6. İhracatta Seçilmiş Bölge Payları (Altın hariç)
(6 aylık hareketli ortalama, yüzde)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 7. Dış Talep Göstergeleri

(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TCMB.

1.2 Mal İthalatı

Mevsimsellikten arındırılmış olarak incelendiğinde, 2014 yılı son çeyreğinde toplam ithalatta artış gözlenmiştir. Altın ithalatı bu dönemde altın fiyatlarındaki ılımlı gerilemenin de etkisiyle, bir önceki çeyreğe kıyasla artış göstermiştir. Altın hariç tutulduğunda ise, petrol fiyatlarındaki azalışın enerji ithalatını düşürmesine paralel olarak, ithalatta süregelen azalış eğilimi yılın son çeyreğinde de devam etmiştir. Öte yandan, çekirdek ithalat olarak tanımlanabilecek altın ve enerji hariç ithalat dördüncü çeyrekte belirgin bir artış sergilemiştir.

Yılın dördüncü çeyreğinde ithalat reel olarak bir önceki döneme kıyasla ılımlı bir artış göstermiş, gerek ithalat miktarının gerekse altın hariç ithalat miktarının yıllık büyüme oranı yüzde 4,5 dolayında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, nominal olarak ithalatta gözlenen yıllık bazda daralma eğilimi yılın ikinci yarısında yavaşlamıştır. Paritedeki düşüşün ithalatı azaltıcı yönde rol oynadığı söz konusu dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla ithalattaki azalış yüzde 2,5'e gerilemiştir. Bu çerçevede, 2014 yılında toplam mal ithalatı yıllık bazda yüzde 3,8 oranında gerileme kaydetmiş; böylece, toplam mal ihracatının toplam mal ithalatını karşılama oranı yüzde 72,7'ye yükselmiştir (Kutu 2).

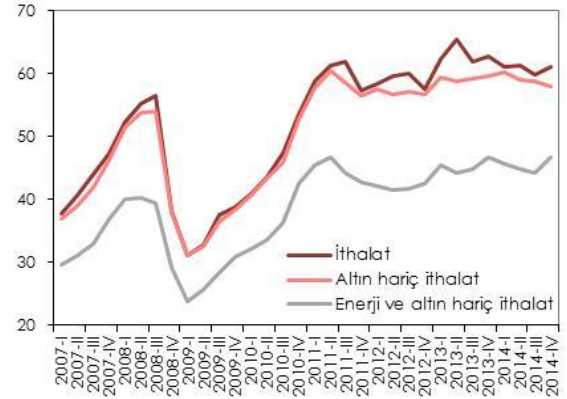
1.3 Reel Döviz Kuru Gelişmeleri

Amerikan Merkez Bankası'nın varlık alım programını sonlandıracağına ilk sinyali verdiği 2013 yılı ikinci çeyreğinden itibaren düşüş gösteren reel kur endeksleri, 2014 yılı ilk çeyreğinden itibaren artış eğilimine girmiştir. Reel kur endekslerindeki söz konusu yükseliş, yılın üçüncü çeyreğinde kısmi bir kesintiye uğramakla birlikte, dördüncü çeyrekte devam etmiştir.

Yılın son çeyreğinde Türk lirasındaki değer kazancı gelişmiş ülkeler bazlı endekse göre, gelişmekte olan ülkeler bazlı endekse kıyasla daha fazla olmuştur. Bu gelişmede gelişmiş ülkelerde enflasyon oranlarının düşük seyretmesi rol oynamıştır. Endeksler, son çeyrek itibarıyla 2011 yılından bu yana dönem ortalamalarına yakınsamışlardır.

Grafik 8. Altın Dahil ve Hariç İthalat

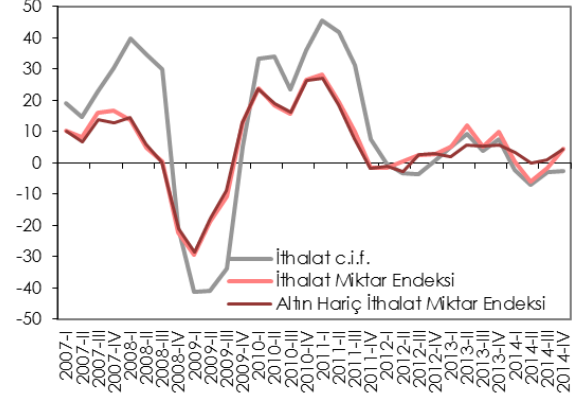
(Mevsimsellikten arındırılmış, çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 9. Nominal İthalat ve İthalat Miktar Endeksleri

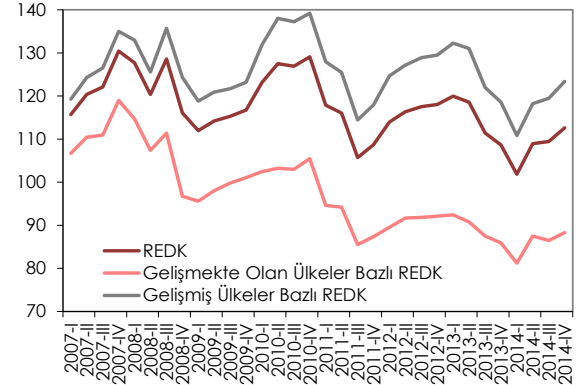
(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TCMB.

Grafik 10. Reel Efektif Döviz Kurları (REDK)

(TÜFE bazlı, 2003=100)

Kaynak: TCMB.

Kutu 2

Ödemeler Dengesi İstatistikleri'nde Dış Ticaret Dengesi Hesabı Altında Yapılan Uyarlamalar

Ödemeler Dengesi İstatistikleri'nde Cari İşlemler Hesabı'nın alt kalemlerinden biri olan "Dış Ticaret Dengesi" hesabıyla ilgili tüm tanım ve sınıflamalar, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2009 yılında yayımlanan Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı (Altıncı El Kitabı)'nda verilmektedir. Buna göre, dış ticaret dengesi, yurt içinde yerleşik kişiler ile yurt dışında yerleşik kişiler arasında gerçekleştirilen ve ekonomik mülkiyet değişiminin gerçekleştiği tüm mal ihracat ve ithalatını kapsamaktadır. Mülkiyet değişiminin gerçekleşmediği işlemler ise, ödemeler dengesi metodolojisine göre "Dış Ticaret Dengesi" kaleminin kapsamı dışındadır. Dış ticaret istatistiklerinin derlenmesinde çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler kullanılabilir (gümrük, kayıtları, bankacılık sisteminden elde edilen veriler, anketler, idari kayıtlar, vs.). Türkiye'de dış ticaret istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanmasından Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) sorumludur. TÜİK tarafından derlenen dış ticaret istatistiklerinin veri kaynağı, ithalatçılar ve ihracatçılar tarafından Gümrük İdareleri'ne verilen gümrük beyannameleridir. Ödemeler dengesi metodolojisine göre, bu verilerin ödemeler dengesi istatistiklerinde kullanılabilmesi için bir takım uyarlamaların yapılması gerekmektedir. Bu kutuda, "Dış Ticaret Dengesi" kaleminde yapılan uyarlamalar ve bunun dış ticaret istatistiklerine etkisi ortaya konacaktır.

TÜİK tarafından ihracat verileri f.o.b. (sigorta ve navlun hariç mal bedeli), ithalat verileri ise c.i.f (sigorta ve navlun dahil mal bedeli) bazda yayımlanmaktadır. "Dış Ticaret Dengesi" hesabında yapılan ilk uyarlama, "Hizmetler Dengesi" hesabının konusu olan sigorta ve navlun bedellerinin çıkarılması işlemidir. Bu sebeple, ithalat verisinin sadece mal bedelini yansıtmaması amacıyla, İthalat c.i.f. rakamı içindeki navlun ve sigorta bedelleri ilgili uyarlama kalemi aracılığı ile düşülmektedir. "Dış Ticaret Dengesi" hesabında yapılan diğer uyarlamalar aşağıda verilmektedir:

a) Serbest Bölgeler:

Türkiye'de TÜİK tarafından derlenmekte olan dış ticaret istatistikleri, "Özel Ticaret" sistemine göre oluşturulmaktadır. Özel ticaret sistemi gümrüklerden giriş çıkış yapan malları kapsamakta, bu nedenle ülke sınırları içinde yer alan serbest bölgelere sınır dışından gelen ve giden mallar sistem dışında bırakılmaktadır. "Genel Ticaret" sistemi ise milli sınırlardan giren ya da çıkan tüm malları dikkate almaktadır. Ödemeler dengesi metodolojisine göre, dış ticaret verilerinin "Genel Ticaret" sistemine göre yayımlanması gerekmektedir. Bu sebeple, TÜİK tarafından yayımlanan "Özel Ticaret" sistemine göre saptanan dış ticaret istatistikleri, uyarlama kalemi aracılığıyla, TÜİK'ten ayrıca temin edilen serbest bölge verileriyle "Genel Ticaret" sistemine dönüştürülmektedir.

b) Gümrük Kayıtlarında Yer Almayan Dış Ticaret İşlemleri:

Mal verilerinin kaynağının gümrük kayıtları olduğu durumda, “Bavul ticareti” ve “transit ticaret” gibi mülkiyet değişiminin söz konusu olduğu ancak gümrük kayıtlarında yer almayan malların da “Dış Ticaret Dengesi” Hesabı’na dahil edilebilmesi için bir uyarılma yapılması gerekmektedir. Ağırlıklı olarak, üyelerini eski Sovyet Cumhuriyetleri’nin oluşturduğu Bağımsız Devletler Topluluğu, Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen yabancı ziyaretçilerin yurt dışında satmak üzere ülkemizden satın aldıkları mallar, “yolcu beraberisi eşya” veya “bavul ticareti” olarak adlandırılmaktadır.³ Türkiye için önemli bir döviz kaynağı olan bavul ticaretine ilişkin ihracatın değeri, TÜİK tarafından bavul ticaretini yapan kişilerin çıkışı yaptığı kara, hava ve deniz gümrük kapılarında, üçer aylık dönemlerde gerçekleştirilen Bavul Ticareti Anketi yoluyla saptanmaktadır. Diğer yandan, malların ülke sınırlarından geçmeden, yurt dışında alımını ve takiben yurt dışında tekrar satımını ifade eden transit ticarettten elde edilen net gelir, Altıncı El Kitabı uyarınca “Mallar” altında yeni bir kalem olarak sınıflandırılan “Net Transit Ticaret Geliri” kaleminde gösterilmektedir. Bavul ticareti ile transit ticarete ilişkin ihracat gelirleri, TÜİK tarafından yayımlanan ihracat (fob) kalemine eklenmektedir.

c) Diğer Uyarlamalar:

Limanlarda sağlanan yakıt ve kumanyanın ihracat ve ithalatını içeren “Limarlarda Sağlanan Mallar”a ilişkin ihracat halihazırda TÜİK tarafından yayımlanan ihracat f.o.b. verilerine dahil olup, ithalat ise “Dış Ticaret Dengesi” altında yer alan “Genel Mal Ticareti” kalemine “Uyarılma: Diğer Mallar” kalemi aracılığıyla ilave edilmektedir. Bunun yanı sıra, TÜİK tarafından yayımlanan ihracat ve ithalat verileri Türkiye’de işlem gören mallar ile yurt dışında işlem gören malları da içermektedir. Ancak, Altıncı El Kitabı’na göre mülkiyet değişimi içermeyen söz konusu işlemler de ilgili uyarılma kalemi aracılığıyla TÜİK’in yayımladığı dış ticaret verilerinden çıkartılmaktadır.

Böylece, Ödemeler Dengesi Tablosu’ndaki “Dış Ticaret Dengesi” kalemi altında yer alan Gelir (Toplam Mal İhracatı) ve Gider (Toplam Mal İthalatı) kalemlerinin oluşturulması esnasında yapılan uyarlamalar aşağıda özetlenmiştir:

“Dış Ticaret Dengesi / Gelir (Toplam Mal İhracatı)” Kalemi =

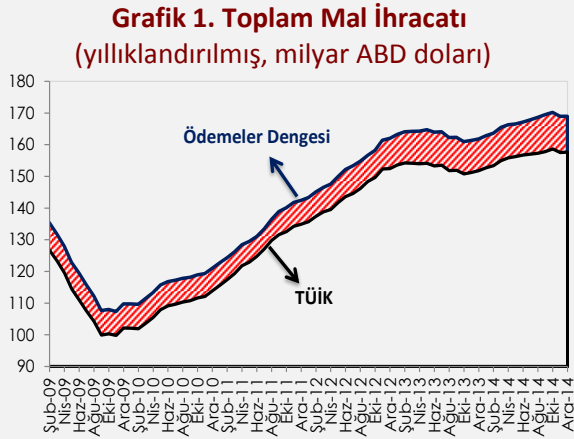
İhracat fob (TÜİK) + Serbest Bölgeler + Bavul Ticareti + Net Transit Ticaret Geliri
- İşlem Gören Mallar

Dış Ticaret Dengesi / Gider (Toplam Mal İthalatı)” Kalemi =

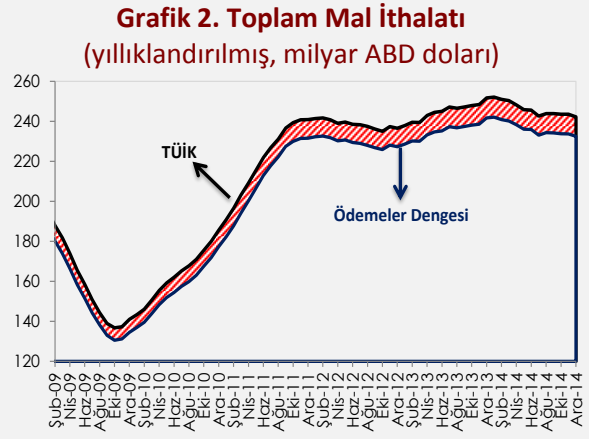
İthalat cif (TÜİK) + Serbest Bölgeler + Limarlarda Sağlanan Yakıt ve Kumanya Bedelleri
- Navlun ve Sigorta - İşlem Gören Mallar

³ Bavul Ticareti konusunda daha ayrıntılı bilgi almak için bakınız: “Ödemeler Dengesi İstatistiklerine İlişkin Yöntemsel Açıklama”, sayfa 7-8, 15. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri/Yontemsel+Aciklama>.

Ödemeler dengesi istatistiklerinde yapılan söz konusu metodolojik uyarlamalar neticesinde elde edilen “Dış Ticaret Dengesi” ana kalemi altındaki Gelir (Toplam Mal İhracatı) ve Gider (Toplam Mal İthalatı) alt kalemlerinin TÜİK verileriyle karşılaştırmalı grafikleri Grafik 1 ve Grafik 2’de verilmektedir. Buna göre, ihracatla ilgili yapılan uyarlamaların ödemeler dengesindeki ihracat gelirlerini artırıcı yönde, ithalat ile ilgili yapılan uyarlamaların ise ödemeler dengesindeki ithalat giderlerini azaltıcı yönde etki yaptığı görülmektedir.

Kaynak: TCMB

Kaynak: TCMB

TÜİK’in dış ticaret istatistiklerine göre 2014 yılında 157,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşen ihracat(f.o.b) verisine ilgili uyarlama kalemlerinin eklenmesiyle, ödemeler dengesi tablosundaki toplam mal ihracatı kalemi 169,0 milyar ABD dolarına yükselmektedir. İhracat için yapılan yaklaşık 11,4 milyar doları tutarındaki uyarlama farkının 8,6 milyar ABD doları bavul ticareti gelirlerinden kaynaklanmakta iken, yaklaşık 2,5 milyar ABD doları diğer uyarlamalardan kaynaklanan net gelirden kaynaklanmıştır (Tablo 1). Öte yandan, TÜİK istatistiklerine göre 2014 yılında 242,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşen ithalat (c.i.f) verisinde ilgili uyarlama kalemlerinin eklenmesiyle, ödemeler dengesi tablosundaki toplam mal ithalatı kalemi 232,5 milyar ABD dolarına gerilemektedir. Söz konusu gerilemede, c.i.f. olarak yayımlanan ithalat verisinin f.o.b’a dönüştürülmesi esnasında düşülen 12,7 milyar ABD doları tutarındaki navlun ve sigorta bedelleri önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte, diğer uyarlama kalemlerinin ithalatı artırıcı yönde etkilediği göze çarpmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. 2014 Yılında “Dış Ticaret Dengesi” Hesabında Yapılan Uyarlamalar
(milyon ABD doları)

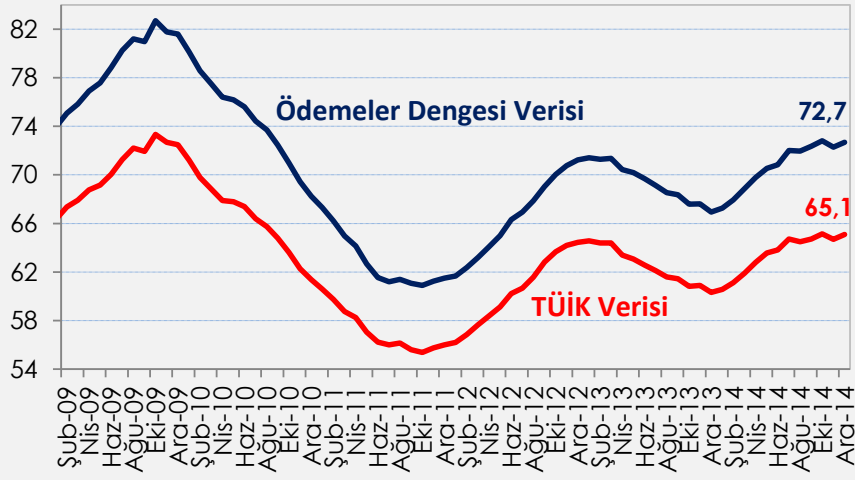
	İhracat	İthalat	Net
TÜİK	157.643	242.184	-84.541
+Bavul Ticareti	8.618		
+Navlun ve Sigorta		-12.680	
+Net Transit Ticaret Geliri	193		
+Diğer Uyarlama Kalemleri*	2.505	2.997	
Ödemeler Dengesi	168.959	232.501	-63.542

* Diğer uyarlama kalemleri; Serbest Bölgeler, İşlem Gören Mallar ve Limanlarda Sağlanan Yakıt ve Kumanya Bedelleri verilerinden oluşmaktadır.

Kaynak: TCMB

Türkiye'nin 2009-2014 yılları arasındaki dış ticaret verilerine dayanarak, "ihracatın ithalatı karşılama oranı"nın son yıllardaki seyrine ilişkin grafik aşağıda verilmektedir (Grafik 3). Buna göre, "Dış Ticaret Dengesi" Hesabı altında yapılan uyarlamaların "ihracatın ithalatı karşılama oranı"nın olumlu yönde yükselttiği görülmektedir. Nitekim, 2014 yılı Aralık ayı itibarıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı, TÜİK verilerine göre yüzde 65,1 olarak gerçekleşmişken, ödemeler dengesi tablosunda ilgili uyarlamalar yapıldıktan sonra yüzde 72,7'ye yükselmektedir.

Grafik 3. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
(yıllıklandırılmış, yüzde)

Kaynak: TCMB

Sonuç olarak, TÜİK tarafından derlenen ve veri kaynağı gümrük beyannameleri olan ihracat (f.o.b) ve ithalat (c.i.f) verilerinin, IMF'nin yayımladığı Altıncı El Kitabına göre, ödemeler dengesi istatistiklerinde kullanılabilmesi için bir takım uyarlamaların yapılması gerekmektedir. Söz konusu uyarlamaların, Türkiye'nin ihracat gelirlerini artırıcı yönde, ithalat giderlerini de azaltıcı yönde etki yaptığı; bunun sonucu olarak da, "ihracatın/ithalatı karşılama oranı"nın daha yüksek olduğu görülmektedir. Dış ticaret performansı ile ilgili yapılacak değerlendirmelerde, bu hususun da göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır.

1.4 Küresel Konum

Dünya Ticaret Örgütü'nden elde edilen geçici verilere göre dünya ihracatı 2014 yılının dördüncü çeyreğinde, küresel ekonomik aktivitedeki yavaşlamaya paralel olarak, sınırlı bir azalış göstermiştir. 2014 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 2,6 oranında büyüyen dünya ihracatı, son çeyrekte bir miktar yavaşlayarak yüzde 1,0 oranında artış göstermiştir.

Aynı dönemde Dünya Ticaret Örgütü'nün raporladığı hali ile Türkiye'nin dünya ithalatı ve ihracatı içindeki payları ise yatay seyretmiştir. Türkiye 2014 yılı son çeyreğinde, dünya ithalatından aldığı yüzde 1,28'lik ve dünya ihracatından aldığı yüzde 0,84'lük payları korumuştur.

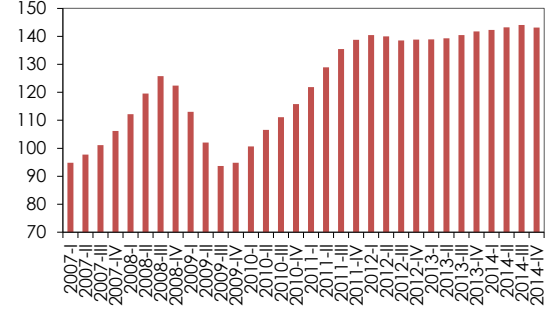
1.5 Dış Ticaret Hadleri

Gerek ihracat gerekse ithalat fiyatlarında süregelen düşüş eğilimi 2014 yılı dördüncü çeyreğinde hızlanarak devam etmiştir. Son çeyrekte yıllık bazda ihracat fiyatları yüzde 3,5, ithalat fiyatları ise yüzde 7,0 oranında gerilemiştir.

İhracat fiyatlarındaki gerilemenin ithalat fiyatlarındaki gerilemeye kıyasla daha sınırlı olmasının etkisiyle son dönemde yükselişe geçen dış ticaret hadleri, son çeyrekte de artışını sürdürmüştür. Bu çerçevede, gerek toplu olarak değerlendirildiğinde, gerekse altın ve enerji hariç tutulduğunda, dış ticaret hadleri 100 seviyesinin belirgin olarak üzerine çıkmıştır.

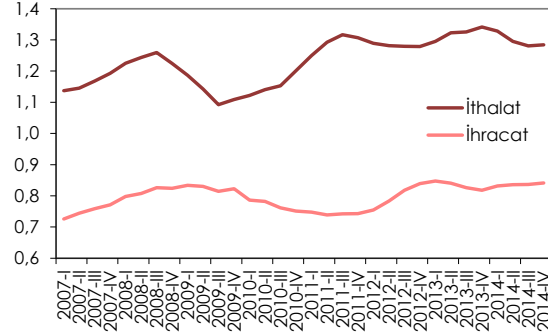
Grafik 11. Dünya İhracatı

(yıllıklandırılmış, 2007=100)

Kaynak: DTÖ.

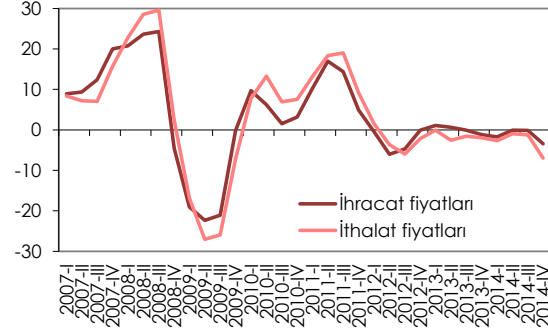
Grafik 12. Türkiye'nin Dünya Ticareti İçindeki Payı (yüzde)

Kaynak: DTÖ.

Grafik 13. İhracat ve İthalat Fiyatları

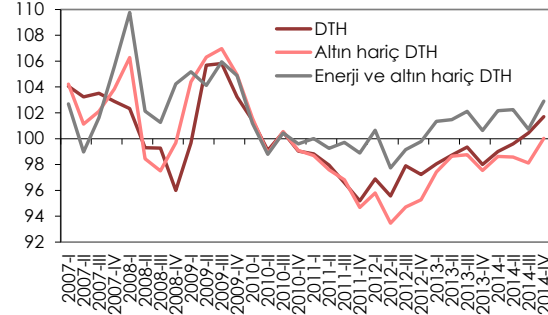
(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 14. Dış Ticaret Hadleri (DTH)

(2010=100)

Kaynak: TÜİK.

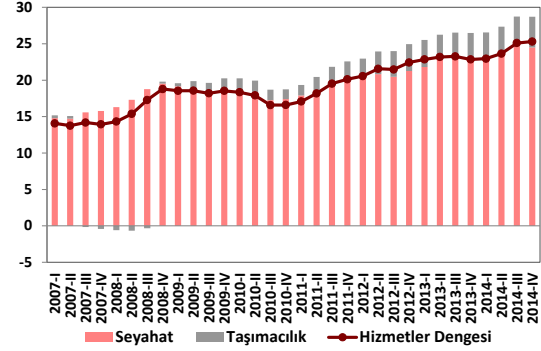
1.6 Hizmetler Hesabı

Cari işlemler dengesinin dış ticaretten sonra en önemli belirleyicisi olan hizmetler kalemi, yılın dördüncü çeyreğinde cari dengeye yaptığı olumlu katkıyı azaltmıştır. Gelen turist sayısının artmaya devam etmesine rağmen, euro'nun hızlı değer kaybının etkilediği düşünülen, turist başına ortalama harcamadaki düşüş, toplam seyahat gelirlerinin son çeyrekte, geçen senenin aynı dönemine göre gerilemesine neden olmuştur. Öte yandan, taşımacılık gelirleri, navlun giderlerinin azalması ve turist sayısının artmasının etkisi ile bu dönemde toplam hizmet gelirlerindeki büyümeye katkı yapmıştır.

Hizmetler dengesi altında yer alan taşımacılık, inşaat hizmetleri ve diğer hizmetler kalemlerindeki geçen yılın aynı dönemine göre görülen artışlara rağmen, aynı dönemde seyahat kalemindeki gerilemenin etkisi ile hizmetler kaleminin cari işlemler hesabına verdiği katkı sınırlı olmuştur. 2014 yılının dördüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre seyahat gelirlerinde yüzde 3,0 azalış, seyahat giderlerinde ise yüzde 1,0 oranında artış gözlenmiştir. Sonuç olarak, 2014 yılının dördüncü çeyreğinde net seyahat gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,0 azalarak 5,1 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, turist sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 1,8 oranında artış göstermiştir. Ülke grupları olarak bakıldığında, dördüncü çeyrekte geçen yılın aynı dönemine göre oransal olarak en büyük artış Asya ve Afrika kıtalarından gelen turist sayılarında gerçekleşirken, en büyük düşüş BDT ülkelerinden gelen turist sayılarında yaşanmıştır. Buna bağlı olarak, bavul ticareti gelirinde de azalış gözlenmektedir (Kutu 3).

2014 yılının dördüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre, gerek yabancı ziyaretçilerin gerekse yurt dışında ikamet eden vatandaşlarımızın ülkemizde gerçekleştirdiği ortalama harcama tutarları azalmıştır. Verilere bakıldığında, yabancı ziyaretçilerin ortalama harcama tutarının geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 0,3 artarak 746 ABD doları, yurt dışında ikamet eden vatandaşlarımızın ortalama harcamasının ise yüzde 21,9 azalarak 1.010 ABD doları düzeyinde gerçekleştiği gözlenmiştir.

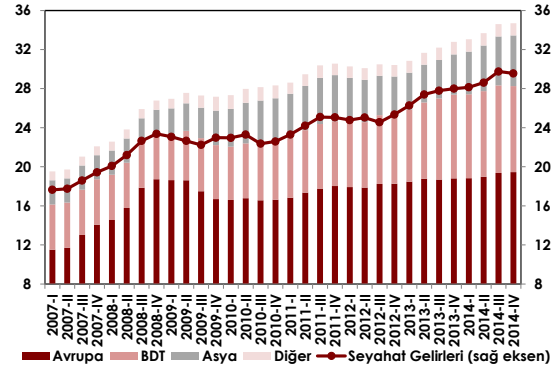
Grafik 15. Hizmetler Hesabı, Seyahat ve Taşımacılık
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

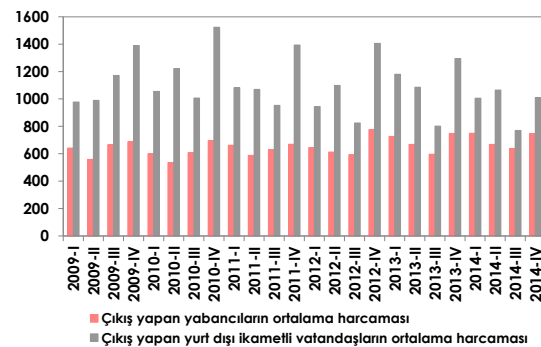
Grafik 16. Türkiye'ye Gelen Turistlerin Ülke Dağılımı ve Seyahat Gelirleri

(sol eksen: yıllıklandırılmış, milyon kişi;
sağ eksen: milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 17. Ortalama Harcama
(ABD doları/kışi)

Kaynak: TÜİK.

Kutu 3**Bavul Ticareti****Tanım ve Kapsam**

Ödemeler Dengesi, IMF tarafından üye ülkelere yol gösterici olarak hazırlanan “Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı (Altıncı El Kitabı)”nda yer alan uluslararası standartlar temelinde derlenmektedir. Altıncı El Kitabı’nda tanımlandığı üzere, bavul ticareti: i) yurt dışında yerleşik bir kişinin, başka bir ülkedeki seyahati esnasında, yerleştiği olduğu ülkede satmak üzere almış olduğu malları, ii) yurt içinde yerleşik bir kişinin yurt dışında satmak üzere yerleştiği olduğu ülkede satın aldığı malları ve iii) yurt dışında başka bir ülkede satmak üzere yine seyahat esnasında yurt dışından satın alınan malları içermektedir. Bavul ticareti, resmi olmayan sınır ötesi ticaret olarak da adlandırılmaktadır (Altıncı El Kitabı, para.10.19, s.153). Mal verilerinin kaynağının gümrük kayıtları olduğu durumda, bavul ticareti gibi mülkiyet değişiminin söz konusu olduğu ancak gümrük kayıtlarında yer almayan malların da Mallar Hesabı’na dahil edilebilmesi için bir uyarılma yapılması gerekmektedir.

Ağırlıklı olarak, üyelerini eski Sovyet Cumhuriyetleri’nin oluşturduğu BDT, Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen yabancı ziyaretçilerin yurt dışında satmak üzere ülkemizden satın aldıkları ve yolcu beraberli olarak tanımlanan mallar, dış ticaret istatistikleri içinde yer almamaktadır. Türkiye için önemli bir döviz kaynağı olan ve “Bavul Ticareti” olarak adlandırılan bu ihracatın değerinin hesaplanmasına, 1996 yılında Merkez Bankası tarafından özel bir firmaya yaptırılan anket ile başlanmış ve 2002 yılına kadar bu uygulama devam etmiştir.

Bavul ticareti 2003 yılından itibaren ise TÜİK tarafından bavul ticaretini yapan kişilerin çıkış yaptığı kara, hava ve deniz gümrük kapılarında, üçer aylık dönemlerde gerçekleştirilen “Bavul Ticareti Anketi (BTA)” yoluyla saptanmaktadır.

Alan Uygulaması

BTA, Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi ile aynı dönem ve tarihlerde bavul ticareti yapılan sınır kapılarında 10 gün süre ile yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmaktadır. Anket soru kâğıdı; Türkçe, İngilizce, Fransızca, Rusça, Arapça, Farsça dillerinde hazırlanmış olup, üçer aylık dönemler itibarıyla yılda dört kez uygulanmaktadır. Anketin referans dönemleri ve uygulama ayları ise aşağıda şekildedir.

Referans Dönemleri / Uygulama ayı

- I. Dönem Ocak-Şubat-Mart / Şubat
- II. Dönem Nisan-Mayıs-Haziran / Mayıs
- III. Dönem Temmuz-Ağustos-Eylül/ Ağustos
- IV. Dönem Ekim-Kasım-Aralık / Kasım

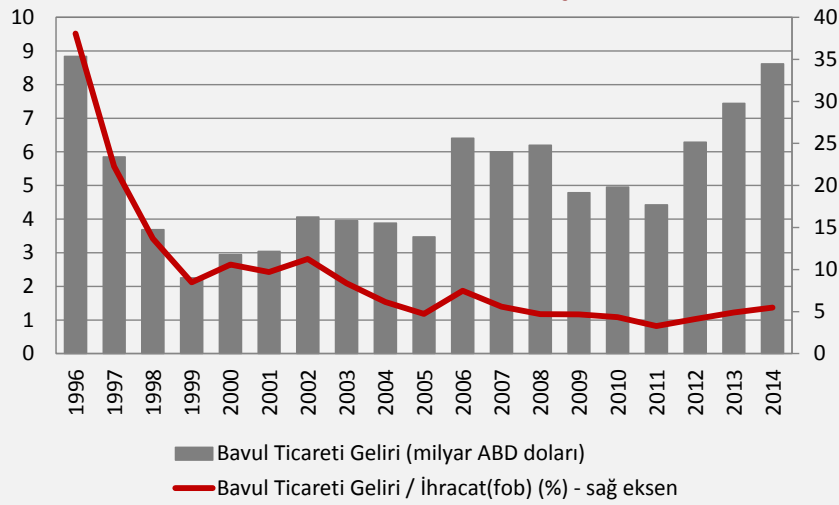
Kapsanan Ülkeler

BDT, Balkan Ülkeleri, Ortadoğu Ülkeleri, Kuzey Afrika Ülkeleri, Türki Cumhuriyetler, Komşu Ülkeler.

Bavul Ticareti Geliri

Bavul ticaretinin rakamsal tutarı, 1996-2014 yılları arasındaki kriz dönemleri öncesi ve sonrası (1998, 2001 ve 2009 gibi) dikkate alındığında dalgalı bir seyir izlemiştir. İhracat gelir büyüklüğü açısından bir gösterge olarak tanımlanabilecek ihracat(fob)'a oranı incelendiğinde, söz onusu ticaretin hesaplanmaya başlandığı yıllarda görece olarak yüksek iken takip eden yıllarda daha düşük ve yatay bir seyir izlediği gözlenmektedir (Grafik 1).

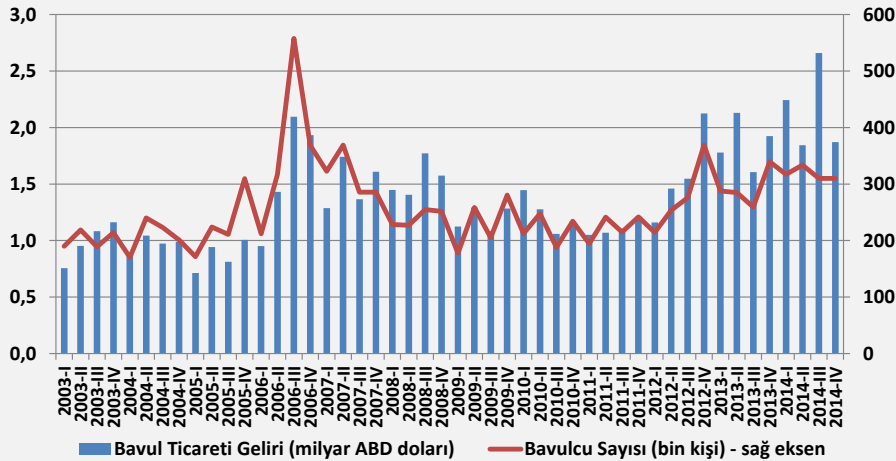
Grafik 1. Bavul Ticareti Gelişimi

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Bavul ticareti geliri ve bavulcu sayısı, Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi çerçevesini kullandığı için, turizm gelirine benzer şekilde mevsimsellik göstermektedir. 2012 yılından itibaren, önceki yıllara göre, bavulcu sayısında tekrar bir artış gözlenmektedir (Grafik 2).

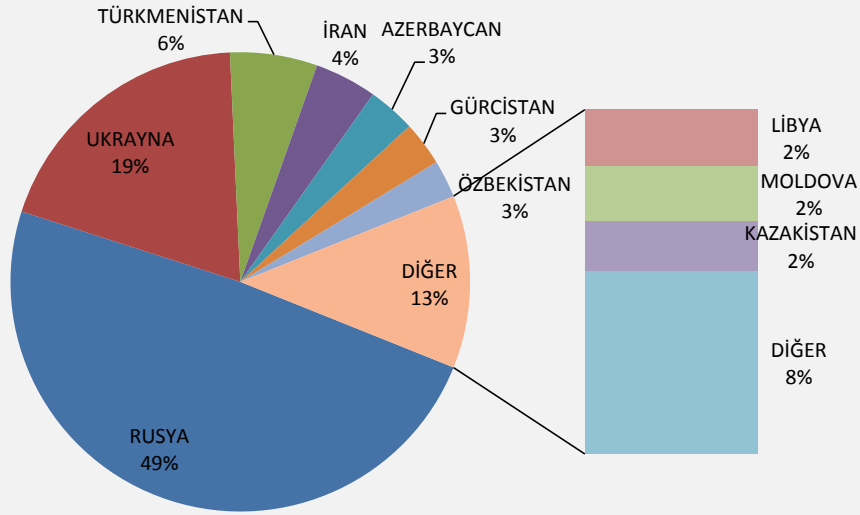
Grafik 2. Bavul Ticareti Geliri ve Bavulcu Sayısı

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Bavulcu sayıları ülkeler açısından değerlendirildiğinde, Rusya, Ukrayna ve Türkmenistan'ın ağırlıklı paya sahip olduğu gözlenmektedir. Komşu ülkeler arasında İran, Azerbaycan, Gürcistan öne çıkmaktadır. Son yıllarda, Kuzey Afrika ülkeleri (Libya, Tunus, Cezayir) de bavul ticareti yapılan ülkeler arasında yer almaya başlamıştır (Grafik 3).

Grafik 3. Bavulcu Sayısı (*) (yüzde)

(*) 2010-2014 yılları arasındaki ortalama bavulcu sayısına göre.

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Özetle, ödemeler dengesi tablosunda yayımlanan bavul ticareti geliri, gümrük kayıtlarına dayanan bir idari kayıt olmayıp, yapılan BTA ile hesaplanmaktadır. Bu çerçevede derlenen veriler incelendiğinde, 1996 yılında ihracat gelirlerimizin yaklaşık üçte birine yakın bir hacimdeyken, 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren yüzde 5-10 arası bir düzeye gerilediği, bavulcuların ise Rusya ve BDT ülkeleri ağırlıklıyken, son yıllarda sayının tekrar arttığı ve Kuzey Afrika ülkelerinin de bavul ticareti yapılan ülkeler arasında yer almaya başladığı gözlenmektedir.

Taşımacılık kaleminden kaynaklanan net gelirlerde 2014 yılının ilk çeyreğinden itibaren görülen artış eğilimi, bu çeyrekte de devam etmiştir. 2014 yılı dördüncü çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre taşımacılık gelirlerinin yüzde 2,6 artması, giderlerinin ise yüzde 4,3 oranında azalması sonucu net taşımacılık geliri yüzde 26,9 oranında artış göstermiştir. Bu artıştaki en büyük etken, uluslararası yolcu ve bagaj taşımacılığı ile posta ve kurye hizmetlerinden oluşan diğer taşımacılık gelirlerindeki yüzde 7,2 oranındaki net artıştır. Öte yandan, net navlun giderlerinde gözlenen yüzde 10,5 oranındaki net azalış da taşımacılık gelirlerinin artışında bir diğer faktör olmuştur. Bu dönemde ithalat taşımacılığında yabancıların payının bir önceki döneme göre 4,1 puan artarak yüzde 51,9 düzeyinde gerçekleştiği gözlenmiştir.

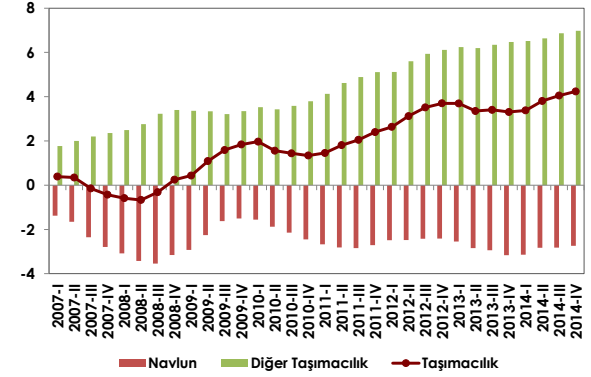
1.7 Birincil Gelir Dengesi

2014 yılı dördüncü çeyreğinde birincil gelir dengesini oluşturan ücret ödemeleri ve yatırım gelir dengesi kalemlerinde net çıkış gerçekleşmiştir. Birincil gelir dengesinden kaynaklanan net çıkışlar, 2014 yılı dördüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 16,6 artarak 2,1 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Yatırım geliri kalemi altında yer alan doğrudan yatırımlardaki çıkışlar geçen yılın aynı dönemine göre azalarak 0,6 milyar ABD doları, diğer yatırımlardaki aynı dönemdeki çıkışlar ise artarak 1,3 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Portföy yatırımlarındaki çıkışlar ise geçen yılın aynı dönemine göre artarak 0,3 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

1.8 İkincil Gelir Dengesi

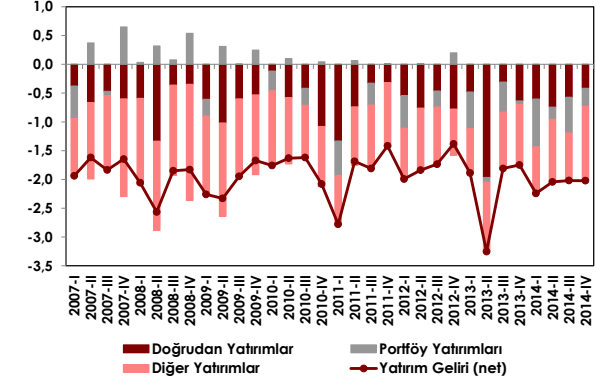
Genel Hükümet ve Diğer Sektörlerin Cari Transferlerinden oluşan İkincil gelir dengesinde net girişler, bir önceki çeyreğe göre azalış göstermiştir. Dördüncü çeyrekte ikincil gelir dengesi, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 27,0 azalışla 306 milyon ABD doları tutarında net giriş kaydetmiştir. Bu azalıştaki en büyük etken, diğer sektörler kalemindeki net girişlerdeki artışa rağmen, ülkelerarası hibelerin yer aldığı genel hükümet kalemi net girişlerinde gözlenen yüzde 62,2 oranındaki azalış olmuştur.

Grafik 18. Taşımacılık ve Alt Kalemleri
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

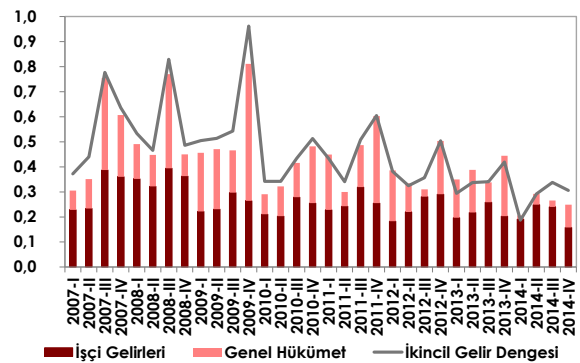
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 19. Yatırım Geliri (net) Kompozisyonu
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 20. İkincil Gelir Dengesi ve İşçi Gelirleri
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

2014 yılının dördüncü çeyreği, küresel risk iştahının olumsuz seyrettiği bir dönem olmuştur. Küresel iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyrin ve ayrışmanın devam etmesinin yanı sıra hızlı gerileyen enerji fiyatları kaynaklı, enerji ihracatçısı ülkelerde ortaya çıkan finansal oynaklık, bu dönemde küresel risk iştahını olumsuz etkileyen temel faktörler olmuşlardır. Diğer taraftan, Suriye’de yaşanan gelişmelerin bu dönemde de yoğun olarak devam etmesi, finans hareketlerine etki eden, ülkemize özgü bir unsur olarak öne çıkmıştır. Ödemeler dengesi finans hesabına ana başlıklar itibarıyla bakıldığında, geçen çeyrekte doğrudan yatırımlarda görülen yavaşlama dördüncü çeyrekte de devam etmiştir. Portföy yatırımları ise, küresel risk iştahındaki kötüleşmeye rağmen, giriş yönlü hareket etmiştir. Diğer yatırım girişlerinde ise gerek bankacılık gerek diğer sektörlerin borç çevirme oranları, bir önceki çeyreğe göre bir miktar artarak, 100 düzeyinin üstündeki seviyelerini korumuştur.

Finansman ihtiyacı, 4. çeyrekte bir önceki yılın aynı çeyreğine göre azalmıştır. Finansman ihtiyacı kalemi, bu çeyrekte bir önceki çeyreğe göre 5,6 milyar ABD doları artarak 25,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.⁴

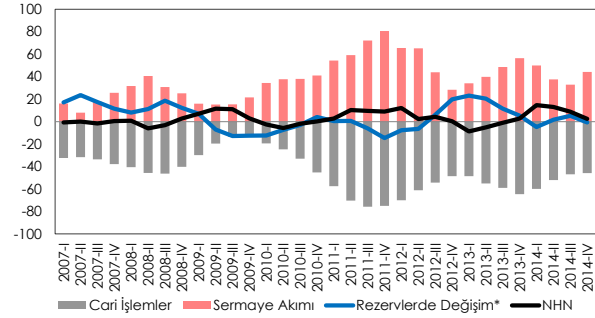
Aynı çeyrekte borç yaratan yükümlülüklerin toplam yükümlülükler içindeki payı bir önceki yılın aynı çeyreğine göre artarken, borç yaratmayan yükümlülüklerin payı ise azalmıştır. Bu çeyrekte borç yaratan ve borç yaratmayan finansman kaynakları sırasıyla 13,3 milyar ABD doları ve 4,2 milyar ABD doları artış göstermiştir.⁵

4 Bakınız ek tablolar, “Dış Finansman İhtiyacı ve Finansman Kaynakları”.

5 Bakınız ek tablolar, “Ödemeler Dengesi Borç Yaratan ve Borç Yaratmayan Akımlar”.

Grafik 21. Cari İşlemler Hesabı ve Başlıca Finans Hesabı Kalemleri

(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

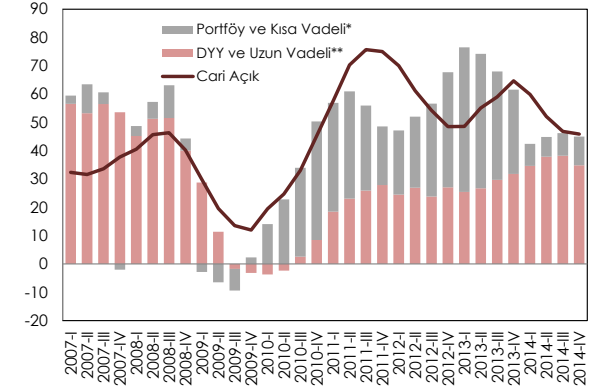

Kaynak: TCMB.

* Rezerv değişimi, ödemeler dengesi tablosundan resmi rezervlerin yanı sıra, bankalar ve diğer sektörün efektif ve mevduat varlıklarının toplamından oluşmaktadır.

Grafik 22. Cari İşlemler Hesabı ve Finansmanı

(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

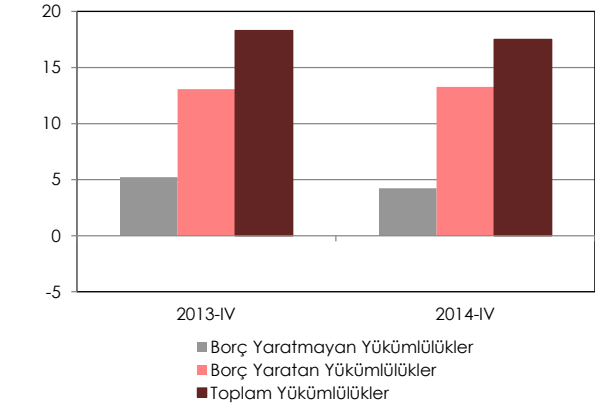
Kaynak: TCMB.

* Bu seri hisse senetlerini, yurt içinde ihraç edilen borç senetlerini, bankalar ve diğer sektörlerin kısa vadeli net kredilerini, bankalardaki mevduatları ve Merkez Bankası’nda tutulan kısa vadeli mevduatları kapsamaktadır.

** Bu seri net doğrudan yatırımları, yurt içi yerleşiklerin yurt dışında ihraç ettikleri borç senetlerini, bankalar ve diğer sektörlerin uzun vadeli net kredilerini ve Merkez Bankası’nda tutulan uzun vadeli mevduatları kapsamaktadır.

Grafik 23. Finans Hesabı Altında Dış Borç Yaratan ve Yaratmayan Yükümlülükler

(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

2.1 Doğrudan Yatırımlar

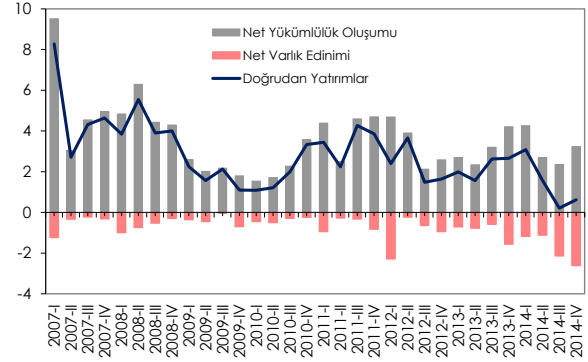
Doğrudan yatırım girişlerinde, geçen çeyrekte görülen yavaşlama bu çeyrekte de devam etmiştir. AB ülkelerinde artarak devam eden ekonomik durgunluk, doğrudan yatırım girişlerini yavaşlatan temel unsur olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, doğrudan yatırımlar içerisinde yer alan gayrimenkul yatırımları hızlı artışını bu çeyrekte de devam ettirmiştir. Söz konusu gelişmede, 2013 yılında devreye giren yabancıya mesken satışını kolaylaştıran yasal düzenlemenin⁶ etkisinin olduğu değerlendirilmektedir.

2014 yılının dördüncü çeyreğinde, yurt içine yapılan doğrudan yatırımlar 3,2 milyar ABD doları tutarında gerçekleşmiştir. Bu yatırımlarda elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme ile finans ve sigorta alanında yapılan yatırımlar etkili olmuştur. Bu çeyrekte, yurt içine yapılan doğrudan yatırımların altındaki sermaye kalemi içerisinde Asya ülkelerinden gelen yatırımların payı yüzde 30,2'ye düşerken, Avrupa ülkelerinin payı ise yüzde 62,5'e yükselmiştir.

Yurt dışına yapılan doğrudan yatırımlar, yılın dördüncü çeyreğinde yükselmiştir. Söz konusu yatırımlar, bu çeyrekte 2,6 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırımların sermaye kaleminde Avrupa ülkelerinin payı yüzde 57,0'ye yükselmiş, Asya ülkelerinin payı ise yüzde 15,7'ye düşmüştür.

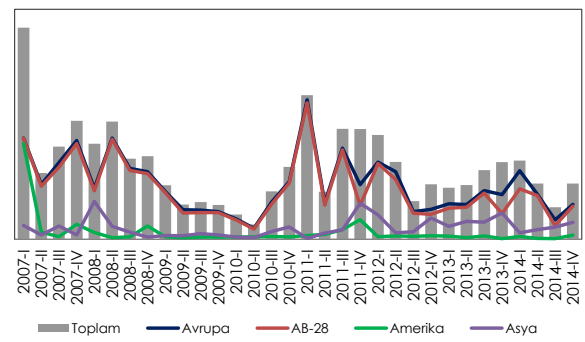
6 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 18 Mayıs 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6302 sayılı Kanun ile değişik 35. maddesi uyarınca, yabancı uyruklu gerçek kişilerin ülkemizde taşınmaz edinmesinde karşılıklılık şartı kaldırılmıştır. Bu doğrultuda, Bakanlar Kurulu'nun belirlediği ülkelerin vatandaşları, ülkemizden belirli şartlar dâhilinde taşınmaz mal edinebilmektedir.

Grafik 24. Doğrudan Yatırımlar
(milyar ABD doları)

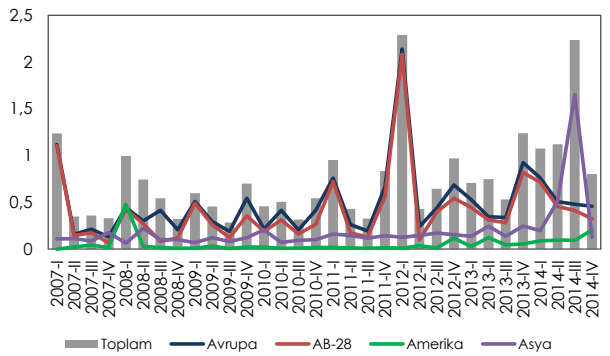
Kaynak: TCMB.

Grafik 25. Yurt İçindeki Doğrudan Yatırımlar - Coğrafi Dağılım (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 26. Yurt Dışındaki Doğrudan Yatırımlar - Coğrafi Dağılım (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

2.2 Portföy Yatırımları

Bu çeyrekte, AB'nin yanı sıra enerji ihracatçısı ülkelerde büyümeye yönelik ortaya çıkan endişeler, gelişmekte olan ülkelere yönelik portföy akımlarına etki eden temel unsurlar olmuştur. Bu dönemde, Türkiye'nin risk priminin, Gelişen Piyasalar Tahvil Endeksi (EMBI+) ortalama risk priminin altında kaldığı ve özellikle Aralık ayında iki risk primi arasındaki farkın Türkiye lehine hızla açıldığı görülmektedir.

2014 yılı dördüncü çeyreğinde portföy yatırımları, bir önceki çeyreğe göre artış kaydederek, giriş yönlü hareket etse de Aralık ayında portföy girişlerinde yavaşlama görülmektedir. Enstrüman bazında bakıldığında, yurt dışı yerleşiklerin dönem toplamında, tüm enstrümanlar da alıcı oldukları izlenmektedir. Bu dönemde, DİBS ve hisse senedi piyasasında sırasıyla 1,6 milyar ABD doları ve 1,0 milyar ABD doları düzeyinde net giriş kaydedilmiştir. Portföyün vade yapısı bir önceki çeyreğe ılımlı bir iyileşme göstermiştir.

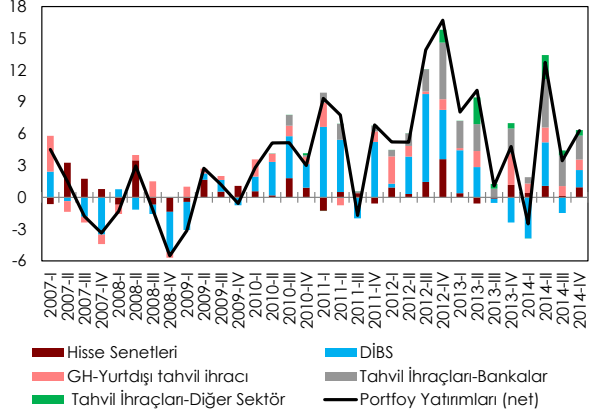
2014 yılı dördüncü çeyreğinde bankaların yurt dışı tahvil ihraçları bir önceki çeyreğe göre artarken, diğer sektörlerin yurt dışı tahvil ihraçları da az da olsa yükseliş kaydetmiştir. Yurt dışında gerçekleştirilen tahvil ihraçları yoluyla yılın dördüncü çeyreğinde, bankalar 2,3 milyar ABD doları ve diğer sektörler de 0,5 milyar ABD doları net borçlanma gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, Aralık sonu itibarıyla, bankaların ve diğer sektörlerin yurt dışında ihraç ettiği borç senetleri stoku, sırasıyla 30,7 milyar ABD dolarına ve 8,0 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Öte yandan, yurt içinde ihraç edilen borç senetleriyle ilgili olarak, yurt dışı yerleşikler, bankalara 55 milyon ABD doları net satım gerçekleştirirken, diğer sektörlerden ise 34 milyon ABD doları değerinde net alım yapmışlardır.

Grafik 27. İkincil Piyasa Getiri Farkları ve Türkiye'nin Görelü Durumu
(baz puan)

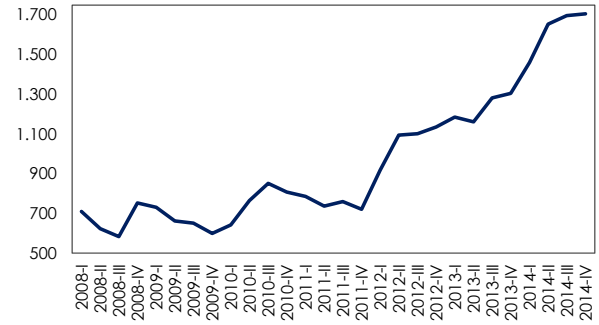
Kaynak: JP Morgan.

Grafik 28. Portföy Yatırımları - Yükümlülükler
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

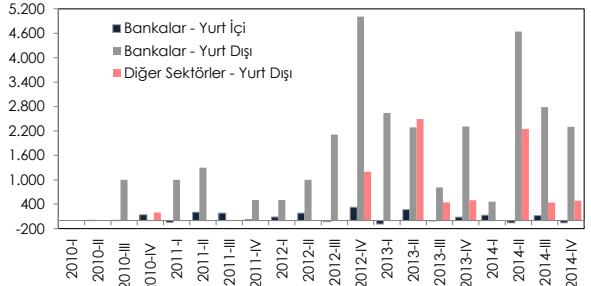
Grafik 29. Yurt Dışı Yerleşiklerin Mülkiyetindeki DİBS'lerin Vade Yapısı (vadeye kalan ortalama gün sayısı)*

Kaynak: TCMB.

* Menkul değerlerin vadeye kalan gün sayılarının, ABD doları cinsinden stok piyasa değerlerine göre ağırlıklandırılması yoluyla bulunmaktadır.

Grafik 30. Bankalar ve Diğer Sektörlerin Borçlanma Senetleri
(milyon ABD doları)

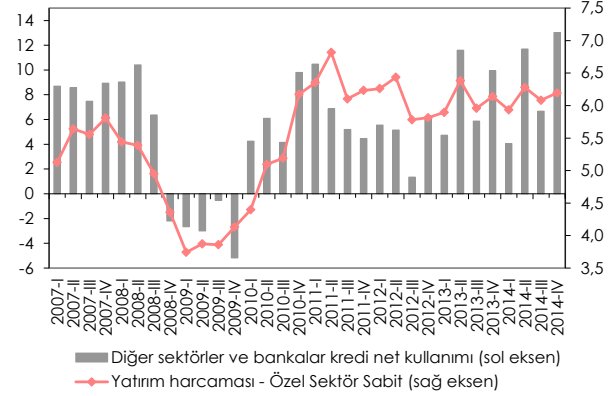
Kaynak: TCMB.

2.3 Krediler ve Mevduat

Gerek bankacılık sektörünün gerek diğer sektörlerin yurt dışından kredi türü borçlanmalarında, 2014 yılı dördüncü çeyreğinde arz yönlü bir kısıt gözlenmemektedir. Bankaların yurtdışından sağladığı kısa vadeli kredilerin önceki döneme göre azalış göstermesine rağmen, uzun vadeli kredi kullanımlarındaki artışa bağlı olarak toplam kredi kullanımlarında bir önceki çeyreğe göre net artış gözlenmektedir. 2014 yılı dördüncü çeyreğinde bankalar uzun vadeli kredilerde net bazda 3,3 milyar ABD doları, kısa vadeli kredilerde ise 1,0 milyar ABD doları tutarında kredi kullanmışlardır. Bankaların toplam dış borç çevirme oranı 2014 yılının dördüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre artış göstermiş ve yüzde 108 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bankaların tahvil cinsi borçlanmaları da dâhil edildiğinde, bankacılık sektörü toplam borç çevirme oranı yüzde 119 seviyesinde gerçekleşmektedir.

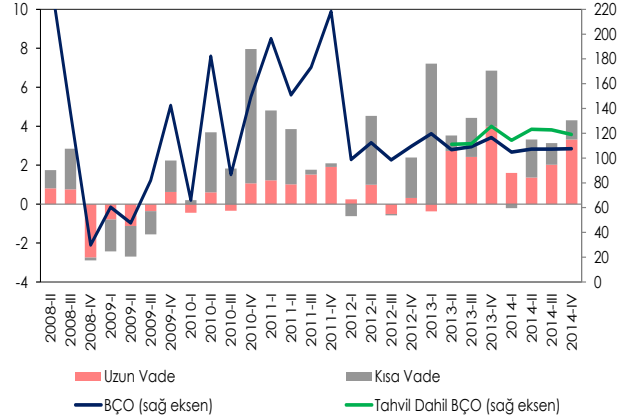
Diğer sektörlerin temelde yatırımlarının finansmanı için kullandığı yurt dışı kaynaklı uzun vadeli krediler, yılın dördüncü çeyreğinde bir önceki döneme göre bir miktar artış ile net giriş göstermiştir. Bu dönemde uzun vadeli kredilerde 1,8 milyar ABD doları tutarında net kullanım gerçekleşmiş ve borç çevirme oranı bir önceki döneme göre artarak yüzde 117 olmuştur. Kısa vadeli krediler ile tahvil cinsi borçlanmalar da dâhil edildiğinde, diğer sektörlerin toplam borç çevirme oranının bir önceki döneme göre artarak yüzde 122 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik 31. Uzun Vadeli Net Kredi Kullanımı* (milyar ABD doları, 32 sayılı Karar etkisi dâhil) **ve Diğer Sektörlerin Yatırım Harcamaları** (milyar TL, 1998=100)

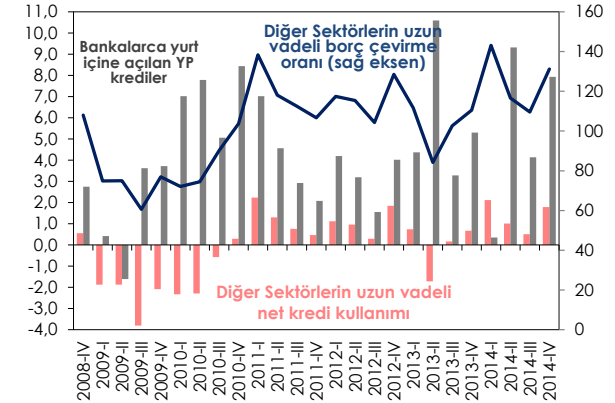
* Bankaların yurt içine açtıkları yabancı para cinsinden krediler dâhildir.
Kaynak: TCMB.

Grafik 32. Bankaların Net Kredi Kullanımı (milyar ABD doları) **ve Toplam Borç Çevirme Oranı (BÇO)** (yüzde)

Kaynak: TCMB.

Grafik 33. Bankalarca Yurt İçine Açılan YP Kredileri - Diğer Sektörlerin Uzun Vadeli Net Kredi Kullanımı (milyar ABD doları) **ve Uzun Vadeli Borç Çevirme Oranı** (yüzde)

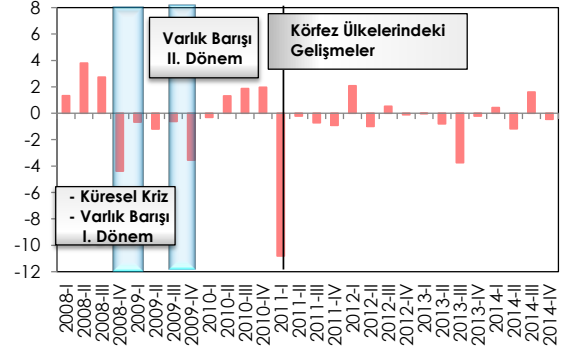
Kaynak: TCMB.

Yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki bankalarda bulunan mevduatları, ödemeler dengesi tablosunda “Finans Hesabı / Diğer Yatırımlar / Efektif ve Mevduatlar / Net Varlık Edinimi / Diğer Sektörler” kalemine kaydedilmektedir. Özellikle iktisadi dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde söz konusu hesaplarda gözlenen yüksek ve kısa süreli hareketler nedeniyle, ilgili kalem sermaye hareketlerinin takibinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, 2014 yılının dördüncü çeyreği için gösterge niteliğindeki veriler 0,5 milyar ABD dolarlık bir azalışa işaret etmektedir.

Yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın Merkez Bankası nezdinde uzun vadeli kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı(KMDTH) ve süper döviz hesabı (SDTH) açabilmesi uygulamasına son verilmiştir. Vadesi gelen hesapların kapanması neticesinde 2014 yılının dördüncü çeyreğinde bu hesaplarda 0,3 milyar ABD doları net çıkış gerçekleşmiştir.

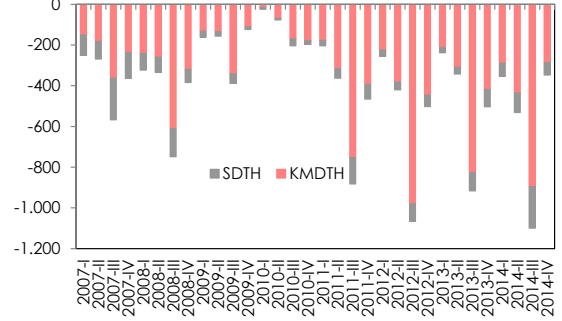
Diğer yatırımların yükümlülük ayağında, bankalardaki mevduatlarda geçen çeyrekte başlayan giriş bu çeyrekte de sürmüştür. Bu dönemde yurt dışı bankalar kaynaklı mevduat girişlerinin yanında yurt dışı kişiler mevduatında da giriş gerçekleşmiştir. 2014 yılının dördüncü çeyreğinde yurt dışında yerleşik bankaların yurt içi bankalardaki yabancı para mevduatlarında 429 milyon ABD doları net çıkış gözlenmesine rağmen, Türk lirası mevduatlarında 713 milyon ABD doları net giriş gerçekleşmiştir.

Grafik 34. Diğer Sektörlerin Yurt Dışı Mevduatı
(milyar ABD doları)

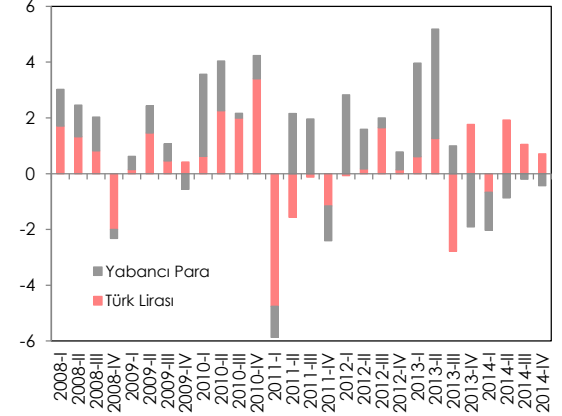
Kaynak: TCMB.

Grafik 35. KMDTH ve Süper Döviz Hesapları
(milyon ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 36. Yurt Dışında Yerleşik Bankaların Yurt İçinde Yerleşik Bankalardaki Mevduatı - YP ve TL Dağılımı
(milyar ABD doları)

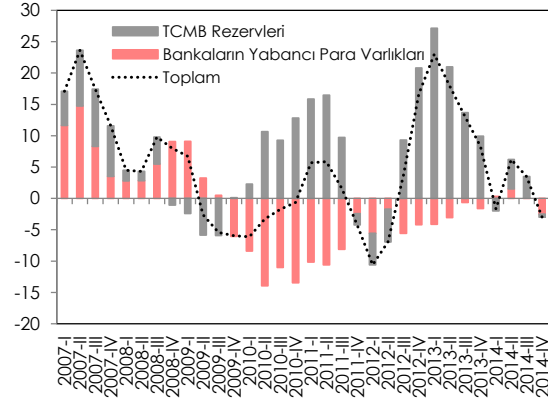
Kaynak: TCMB.

Aralık ayında, kurlarda ortaya çıkan oynaklığın ve sermaye girişlerindeki azalmanın etkisiyle, yılın son çeyreğinde resmi rezervler azalış göstermiştir. Bu çeyrekte ödemeler dengesi tablosundaki resmi rezervlerde 3,4 milyar ABD doları azalış kaydedilmiştir. Bu azalışta, bankaların TCMB nezdinde tuttuğu hesaplarda gerçekleşen 4,8 milyar ABD doları tutarındaki net azalış, enerji ithalatçısı KİT'lere ve bankalara döviz satışları etkili olmuştur. Öte yandan, Hazine'nin gerçekleştirdiği tahvil ihracı, Merkez Bankası'nca ihracatçılara kullanılan reeskont kredilerinin geri dönüşlerinden kaynaklanan döviz girişleri ile işçi dövizli hesaplarındaki girişler, rezervlerdeki başlıca giriş kalemlerini oluşturmuştur.

TCMB uluslararası rezervleri, bir önceki çeyrek sonuna göre 4,5 milyar ABD doları azalarak 127,3 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Aralık ayı itibarıyla, orijinal vadesine bakılmaksızın vadesine 1 yıl ve daha az kalmış dış borç verisi kullanılarak hesaplanan "kalan vadeye göre kısa vadeli dış borç (KVDB)", bir önceki çeyrek sonuna göre yüzde 0,3 artarak 166,8 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, rezerv yeterlilik göstergelerinden biri olarak kabul edilen toplam uluslararası rezervlerin "kalan vadeye göre KVDB stoku"na oranı yüzde 85 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yurt dışı şube ve iştirakler hariç tutulduğunda söz konusu oran, yüzde 99 olarak hesaplanmaktadır (Kutu 4).

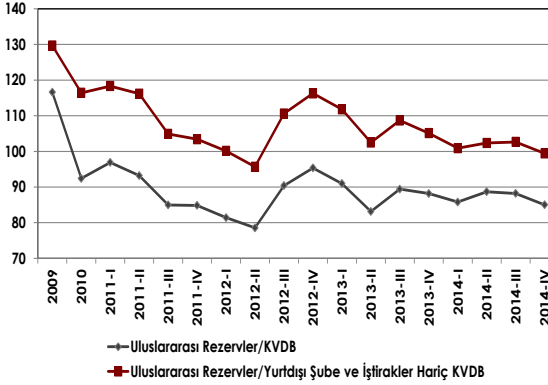
Net Hata ve Noksan (NHN) kalemi, 2014 yılının dördüncü çeyreğinde yaklaşık 6,1 milyar ABD doları net çıkış kaydetmiştir. Yıllık bazda bakıldığında, dördüncü çeyrekte 12 aylık birikimli NHN'nin 2,4 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleştiği ve toplam döviz gelirlerine oranının da yüzde 1,1 seviyesine gerilediği görülmektedir.

Grafik 37. Uluslararası Rezervler
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

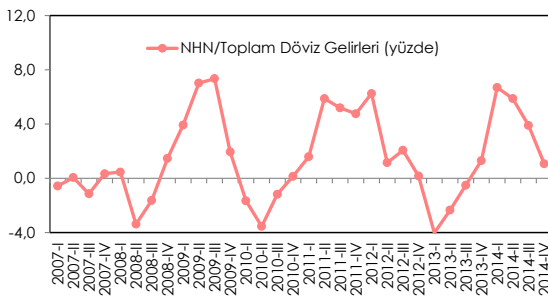
Kaynak: TCMB.

Grafik 38. Uluslararası Rezervlerin Kalan Vadeye Göre KVDB Stokuna Oranı (yüzde)

Kaynak: TCMB.

Grafik 39. Net Hata Noksanın Toplam Döviz Gelirlerine Oranı
(yıllıklandırılmış, yüzde)

Kaynak: TCMB.

Kutu 4

Brüt Dış Finansman İhtiyacı Çerçevesinde Rezerv Yeterliliği

Uluslararası rezervler, parasal otoritenin kontrolünde bulunan altın ve yabancı para karşılığı tutulan dış varlıklar bütünüdür. Döviz rezervleri, ödemeler dengesi finansman ihtiyacını karşılamak, piyasalara etkin müdahale edebilmek ve dış borçlanma için kaynak sağlama açısından önemlidir. Özellikle finansal kriz dönemlerinde, rezervler yolu ile piyasanın likiditesi düzenlenerek krizin daha da derinleşmesinin önüne geçilebilmektedir. Dolayısıyla, rezerv tutmak ülkeler açısından önemlidir. Ancak, rezervlerin yeterliliği konusunda genel geçer bir ölçüt bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, rezerv yeterliliğini ölçmek amacıyla yeni bir gösterge oluşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, finansman kaynaklarının ülkenin dış finansman ihtiyacına oranının rezerv yeterliliği bakımından bir gösterge olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Burada brüt dış finansman ihtiyacı, ilgili yılın kalan vadeye göre kısa vadeli dış borcu (Kalan Vadeye Göre KVDB) ile gelecek dönemin beklenen cari işlemler açığının toplamı olarak hesaplanmaktadır. Finansman kaynakları ise TCMB Rezervleri (altın dahil) ile en düşük borç çevirme oranları kullanılarak hesaplanan sürekli sermaye girişi toplamından oluşmaktadır. Buna göre oluşturulan endeks “finansman ihtiyacı endeksi” olarak tanımlanmakta ve aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{TCMB rezervleri (altın dahil) + Sürekli Sermaye Girişi}$$

$$\text{Kalan vadeye göre KVDB + Gelecek yılın cari işlemler açığı beklentisi}$$

Kısa vadeli dış borç stoku içinde en büyük paya sahip ilk dört sektörün en düşük borç çevirme oranları kullanılarak oluşturulan finansman senaryolarına göre, en olumsuz durumda dahi ağırlıklı borç çevirme oranı yüzde 53,8 olarak hesaplanmıştır.⁷ Dolayısıyla, yukarıdaki formülde bahsedilen sürekli sermaye girişi bu oranla kalan vadeye göre KVDB'nin çarpılmasıyla elde edilmiştir ve ilgili dönemde yeni sermaye girişlerinin finansman kaynaklarına ne kadar katkı sağlayacağı belirlenmiştir. 2009 yılından başlamak üzere hazırlanan veriler, aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

⁷ Bkz. TCMB Ödemeler Dengesi Raporu 2013 – IV, Kutu 3, s. 23.

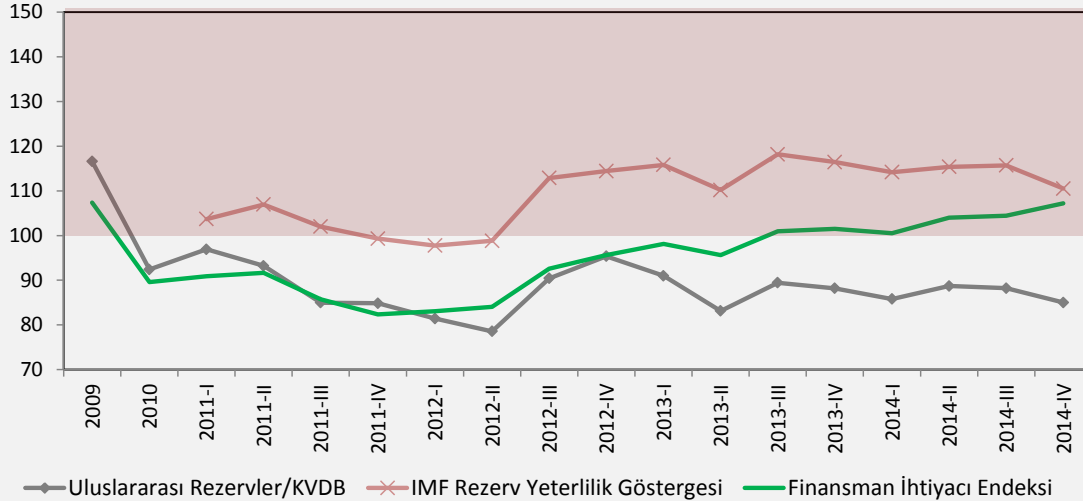
Tablo 1. Finansman İhtiyacı Endeksi (milyar ABD doları)

	2009	2010	2011				2012				2013				2014			
			I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
TCMB Rezervleri (Altın dahil)	74,8	86,0	92,2	99,4	93,6	88,3	91,3	95,5	112,1	119,2	126,7	122,6	130,8	131,0	126,1	133,5	131,8	127,3
KVDB	96,2	119,1	121,5	128,7	135,4	130,3	136,1	144,1	141,8	144,2	155,9	165,2	163,7	167,7	165,2	168,4	166,3	166,8
Gelecek dönem CAD beklentisi (*)	21,7	48,4	51,8	55,3	58,7	62,1	62,0	61,8	61,7	61,5	58,7	55,9	53,1	50,3	48,7	47,1	45,6	35,7
(I) Finansman Kaynakları	126,6	150,0	157,5	168,6	166,5	158,4	164,6	173,0	188,4	196,7	210,6	211,4	218,8	221,2	215,0	224,1	221,3	217,0
(II) Brüt Dış Finansman İhtiyacı	117,9	167,5	173,3	184,0	194,1	192,4	198,1	205,9	203,4	205,7	214,6	221,1	216,7	217,9	213,9	215,5	211,9	202,5
Finansman İhtiyacı Endeksi (I/II)	107,4	89,6	90,9	91,6	85,8	82,4	83,1	84,0	92,6	95,6	98,1	95,6	101,0	101,5	100,5	104,0	104,4	107,2

(*) Beklenen cari işlemler açığı için, 2009 ve 2010 yıllarında TCMB Beklenti Anketi, diğer dönem verileri için ise Reuters'in aylık olarak yayımladığı cari işlemler açığı anketi kullanılmıştır.

Kaynak: TCMB.

Yukarıdaki tablodaki veriler kullanılarak oluşturulan rezerv yeterlilik grafiği aşağıda verilmektedir:

Grafik 1. Çeşitli Rezerv Yeterlilik Göstergeleri (yüzde)

Tablo 1'de verilen finansman kaynakları ve brüt dış finansman ihtiyacı, 2009-2014 yılları arasında artış göstermiş olmasına rağmen, brüt dış finansman ihtiyacındaki artışın daha az olduğu gözlenmektedir. Bunun en önemli sebebi, gelecek dönem cari açık beklentilerinde meydana gelen gerilemedir. Grafikten de görülebileceği üzere, bu çalışmada hesaplanan rezerv yeterlilik göstergesi küresel kriz sonrası dönemde düşüş gösterirken, 2012 yılının 2. çeyreğinden sonra yükseliş eğilimine girmiştir. Bu dönem boyunca, sermaye girişlerini göz ardı eden uluslararası rezervlerin KVDB'ye bölünmesiyle hesaplanan rezerv yeterlilik göstergesi 100'ün altında seyretmiştir ve son dönemde azalış göstermiştir. Bir diğer gösterge olan IMF yeterlilik göstergesi ise⁸ genel olarak 100'ün üstünde seyretmekle birlikte, son dönemde düşüşe geçmiştir. Diğer taraftan, rezerv yeterlilik ölçütü olarak yeni yaklaşımla hesaplanan finansman ihtiyacı endeksi son dönemde yükseliş göstermektedir.

⁸ Bkz. TCMB Ödemeler Dengesi Raporu 2012 – IV, Kutu 5, s. 27.

Sonuç olarak, dış şoklara karşı dayanıklılığın önemli bir göstergesi olan rezerv varlıkların yeterlilik düzeyi ülke ekonomileri için önemli bir göstergedir ve yakından takip edilmektedir. İktisat yazınında genel kabul görmüş bir rezerv yeterlilik göstergesi bulunmamakta, bu nedenle çeşitli yaklaşımlara dayanan alternatif göstergeler hesaplanmaktadır. Bu çalışmada yer alan ve gelecek dönem cari açık beklentilerini de dikkate alan “Finansman İhtiyacı Endeksi” baz alındığında, ülkemizin rezerv düzeyi 2014 4. çeyrek sonu itibarıyla yeterli olarak değerlendirilmektedir.

III. Ek Tablolar

Ödemeler Dengesi (milyar ABD doları)

	Ocak-Aralık		
	2013	2014	% Değişim
Cari İşlemler Hesabı	-64,7	-45,8	-29,1
Dış Ticaret Hesabı	-79,9	-63,5	-20,5
Mal İhracatı	161,8	169,0	4,4
İhracat (fob)	151,8	157,6	
Bavul Ticareti	7,4	8,6	
Mal İthalatı	241,7	232,5	-3,8
İthalat (cif)	251,7	242,2	
Uyarılma: Navlun ve Sigorta	-12,9	-12,7	
Hizmetler Hesabı	22,8	25,3	10,7
Seyahat (net)	23,2	24,5	
Gelir	28,0	29,6	
Gider	4,8	5,1	
Diğer Hizmet Gelirleri (net)	-0,3	0,8	
Birincil Gelir Dengesi	-9,0	-8,7	-2,9
Ücret Ödemeleri (net)	-0,3	-0,4	
Doğrudan Yatırım Gelirleri (net)	-3,4	-2,3	
Portföy Yatırımı Gelirleri (net)	-1,3	-2,0	
Diğer Yatırım Gelirleri (net)	-4,0	-4,0	
Faiz Geliri	1,8	1,7	
Faiz Gideri	5,8	5,7	
İkincil Gelir Dengesi	1,4	1,1	-19,3
İşçi Gelirleri	0,9	0,8	
Sermaye Hesabı	-0,1	-0,1	
Finans Hesabı	-62,0	-43,5	-29,8
Doğrudan Yatırımlar (net)	-8,8	-5,5	-37,9
Net Varlık Edinimi	3,6	7,0	
Net Yükümlülük Oluşumu	12,5	12,5	
Portföy Yatırımları (net)	-24,0	-19,9	-16,9
Net Varlık Edinimi	-2,6	0,8	
Net Yükümlülük Oluşumu	21,4	20,7	
Hisse Senetleri	0,8	2,6	
Borç Senetleri	20,5	18,1	
DİBS'ler	4,1	0,4	
Hazine Yurt Dışı Tahvil İhracı	4,6	4,2	
Borçlanma	6,1	7,3	
Geri Ödeme	1,5	3,1	
Bankalar (net)	8,3	10,3	
Diğer Sektörler (net)	3,5	3,2	
Diğer Yatırımlar (net)	-39,1	-17,6	-54,9
Efektif ve Mevduatlar	-13,2	-1,2	
Net Varlık Edinimi	-4,5	-0,3	
Bankalar	0,2	-0,7	
Yabancı Para	-1,6	-2,5	
Türk Lirası	1,8	1,9	
Diğer Sektörler	-4,8	0,4	
Net Yükümlülük Oluşumu	8,6	1,0	
Merkez Bankası	-2,0	-2,3	
Bankalar	10,6	3,3	
Krediler	-21,2	-15,1	
Net Varlık Edinimi	0,6	1,9	
Net Yükümlülük Oluşumu	21,9	17,0	
Bankalar	21,6	12,1	
Kısa Vade	12,9	3,8	
Uzun Vade	8,7	8,3	
Genel Hükümet	-0,9	-0,9	
Uzun Vade	0,0	-0,9	
Diğer Sektörler	1,1	5,7	
Kısa Vade	1,2	0,3	
Uzun Vade	-0,1	5,4	
Ticari Krediler	-4,3	-0,8	
Net Varlık Edinimi	1,4	-0,5	
Net Yükümlülük Oluşumu	5,6	0,3	
Diğer Varlık ve Yükümlülükler	-0,4	-0,5	
Resmi Rezervlerdeki Değişim	9,9	-0,5	
Net Hata ve Noksan	2,8	2,4	

Kaynak: TCMB.

Dış Finansman İhtiyacı ve Finansman Kaynakları (milyar ABD doları)

	2013				2013	2014				2014
	I	II	III	IV		I	II	III	IV	
Finansman İhtiyacı	-28,9	-33,2	-17,2	-27,1	-106,4	-25,3	-22,5	-19,8	-25,4	-93,0
Cari İşlemler Dengesi (Cari Transferler Hariç)	-16,7	-20,8	-12,3	-16,2	-66,0	-11,9	-12,9	-7,1	-15,1	-47,0
Borç Senedi ve Kredi Geri Ödemeleri	-12,6	-13,8	-8,9	-10,3	-45,5	-11,5	-10,8	-9,9	-11,3	-43,5
Borç Senetleri (Yurtdışı)	-1,5	0,0	-0,2	-0,7	-2,3	-4,2	-1,2	-1,8	-2,0	-9,1
Uzun Vadeli Krediler	-11,1	-13,8	-8,7	-9,6	-43,2	-7,3	-9,6	-8,1	-9,3	-34,4
Ticari Krediler	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,2
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	-0,9	-1,5	-0,5	-1,0	-3,8	-0,5	-1,0	-0,6	-1,0	-3,1
(IMF)	-0,4	-0,4	0,0	0,0	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankalar	-3,8	-1,4	-1,7	-2,2	-9,1	-1,9	-2,5	-2,2	-2,6	-9,2
Diğer Sektörler	-6,3	-10,8	-6,5	-6,4	-30,0	-4,9	-6,1	-5,3	-5,7	-22,0
Diğer Varlıklar (- artışa işaret etmektedir) 1/	0,4	1,4	4,0	-0,6	5,2	-2,0	1,2	-2,8	1,0	-2,5
Finansman Kaynakları	28,9	33,2	17,2	27,1	106,4	25,3	22,5	19,8	25,4	93,0
Cari Transferler	0,3	0,3	0,3	0,4	1,4	0,2	0,3	0,3	0,3	1,1
Sermaye Hesabı	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Doğrudan Yatırımlar (Net)	2,0	1,6	2,6	2,7	8,8	3,1	1,6	0,2	0,6	5,5
Hisse Senetleri (Net)	0,4	-0,6	-0,1	1,2	0,8	0,4	1,1	0,1	1,0	2,6
Borç Senetleri ve Krediler	29,8	27,7	12,7	23,3	93,5	9,9	28,2	17,1	23,7	79,0
Borç Senetleri	8,3	9,4	1,1	4,1	22,9	1,8	13,5	4,6	7,4	27,3
Yurtiçi (Net)	4,0	3,1	-0,4	-2,3	4,4	-3,8	4,1	-1,3	1,6	0,6
Yurtdışı	4,3	6,3	1,4	6,4	18,5	5,5	9,4	6,0	5,8	26,7
Uzun Vadeli Krediler	11,1	13,9	11,9	13,9	50,8	10,8	11,5	10,5	14,5	47,3
Ticari Krediler	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	0,5	0,6	1,2	0,6	3,0	0,2	0,5	0,5	1,0	2,2
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankalar	3,4	4,1	4,1	6,2	17,8	3,5	3,9	4,2	5,9	17,5
Diğer Sektörler	7,1	9,1	6,6	7,0	29,9	7,0	7,1	5,8	7,5	27,4
Kısa Vadeli Krediler (Net)	10,4	4,4	-0,3	5,3	19,8	-2,6	3,2	2,0	1,9	4,5
Ticari Krediler	3,5	3,4	-3,0	1,8	5,7	-2,3	1,4	0,5	0,7	0,3
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankalar	7,2	0,8	2,0	2,9	12,9	-0,2	2,0	1,1	1,0	3,8
Diğer Sektörler	-0,3	0,3	0,7	0,6	1,2	-0,1	-0,1	0,4	0,2	0,3
Mevduatlar (Net)	4,8	5,7	-1,7	-0,1	8,6	-2,4	1,3	1,1	0,9	1,0
Diğer Yükümlülükler	0,0	0,2	0,3	0,0	0,6	0,1	0,2	0,1	0,0	0,5
Net Hata ve Noksan	-3,6	-1,2	7,3	0,3	2,8	8,2	-2,8	3,1	-6,1	2,4
Bankalar Efektif ve Mevduatı 2/	2,3	-1,1	-1,3	-0,1	-0,2	1,0	-1,2	-0,7	1,6	0,7
Rezerv Varlıklar 2/	-7,0	0,5	-2,9	-0,5	-9,9	4,9	-6,1	-1,6	3,4	0,5

Kaynak: TCMB.

1/ Bankaların Döviz Varlıkları hariç

2/- artışa işaret etmektedir.

Ödemeler Dengesi Borç Yaratan ve Borç Yaratmayan Akımlar (milyar ABD doları)

	2013				2013	2014				2014
	I	II	III	IV		I	II	III	IV	
A) Cari İşlemler Dengesi	-16,4	-20,4	-12,0	-15,8	-64,7	-11,7	-12,6	-6,7	-14,8	-45,8
B) Sermaye ve Finans Hesapları	20,1	21,6	4,7	15,5	61,9	3,5	15,5	3,6	20,9	43,5
Sermaye Hesabı	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Finans Hesapları	20,1	21,7	4,7	15,5	62,0	3,5	15,5	3,6	20,9	43,5
Varlıklar	2,0	-0,5	2,1	-2,3	1,3	-2,2	-1,1	-5,7	0,0	-8,9
Doğrudan Yatırımlar	-0,7	-0,8	-0,6	-1,6	-3,6	-1,2	-1,1	-2,1	-2,6	-7,0
Portföy Yatırımları	0,8	1,3	0,3	0,2	2,6	-0,5	-0,7	0,5	-0,1	-0,8
Diğer Yatırımlar	1,9	-1,0	2,3	-0,9	2,4	-0,5	0,7	-4,0	2,7	-1,1
Yükümlülükler	25,1	21,6	5,5	18,3	70,5	0,8	22,7	11,0	17,5	52,0
Borç Yaratmayan İşlemler	2,9	2,4	3,3	5,2	13,8	4,6	4,5	2,5	4,2	15,8
Doğrudan Yatırımlar 1/	2,5	2,7	3,1	4,0	12,3	4,1	3,2	2,2	3,3	12,8
Portföy Yatırımları/Hisse Senetleri	0,4	-0,6	-0,1	1,2	0,8	0,4	1,1	0,1	1,0	2,6
Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler	0,0	0,2	0,3	0,0	0,6	0,1	0,2	0,1	0,0	0,5
Borç Yaratan İşlemler	22,2	19,3	2,2	13,1	56,8	-3,8	18,2	8,5	13,3	36,2
Portföy Yatırımları/Borç Senetleri	6,8	9,4	0,9	3,4	20,5	-2,4	12,3	2,8	5,4	18,1
Ticari Krediler	3,5	3,3	-3,0	1,8	5,6	-2,3	1,4	0,5	0,7	0,3
Krediler	7,1	0,9	6,1	8,0	22,0	3,3	3,1	4,0	6,3	16,7
Mevduatlar	4,8	5,7	-1,7	-0,1	8,6	-2,4	1,3	1,1	0,9	1,0
Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rezerv Varlıklar	-7,0	0,5	-2,9	-0,5	-9,9	4,9	-6,1	-1,6	3,4	0,5
C) Net Hata ve Noksan	-3,6	-1,2	7,3	0,3	2,8	8,2	-2,8	3,1	-6,1	2,4

Kaynak: TCMB.

1/ Doğrudan Yatırımlar içerisinde yer alan "Diğer Sermaye", Borç Yaratan İşlemler altındaki krediler kaleminde gösterilmektedir.

2/ Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2009 Ağustos ve Eylül aylarında IMF üyesi ülkelere, Fon'daki kotlarına paralel olarak SDR tahsisatı yapılmıştır. Buna göre, Türkiye'ye tahsis edilen SDR karşılığı 1.497 milyon ABD doları, ödemeler dengesi istatistiklerinde "Finans Hesapları" altında "Diğer Yatırımlar / Diğer Yükümlülükler" ve "Rezerv Varlıklar / Resmi Rezervler / Döviz Varlıkları" kalemleri altında kaydedilmiştir.

Geçmiş Ödemeler Dengesi Raporlarında Yayımlanan Kutular

2014-III

- Kutu 1. Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı'na Geçişin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Etkileri
- Kutu 2. Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kredilerin Döviz Kompozisyonu
- Kutu 3. Net Hata Noksan Kalemi ve Seçilmiş Ülkeler Bazında Karşılaştırması

2014-II

- Kutu 1. Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı'na Geçiş Sürecinde Türkiye Uygulaması
- Kutu 2. Irak'ta Ortaya Çıkan Jeopolitik Gerginliklerin İhracata Yansımaları
- Kutu 3. Bankacılık Sektörünün Yurt Dışında İhraç Ettiği Tahvil ve Bonolar

2014-I

- Kutu 1. Rusya ve Ukrayna'da Ortaya Çıkan Gelişmelerin Ödemeler Dengesi İstatistikleri Açısından Değerlendirilmesi
- Kutu 2. Nicel Gevşeme Programıyla İlgili Beklentilerin Türkiye'ye Yönelik Portföy Yatırımlarına Etkisi
- Kutu 3. Net Hata ve Noksan Kalemindeki Güncellemeler

2013-IV

- Kutu 1. Euro Bölgesi İktisadi Gelişmelerinin Doğrudan Yabancı Yatırım Girişine Etkisi
- Kutu 2. Reeskont Kredilerinin Uluslararası Rezervlere Etkisi
- Kutu 3. 2014 Yılı Dış Borç Servisine Yönelik Bir Değerlendirme

2013-III

- Kutu 1. AB Ülkelerine Yapılan İhracatta Son Dönem Gelişmeler
- Kutu 2. Suriyeli Sığınmacılar ile İlgili Turizm İstatistiklerinde Yapılan Düzeltme ve Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansımaları
- Kutu 3. Uluslararası Yatırım Pozisyonu: Türkiye İçin Bir Analiz
- Kutu 4. Özel Sektör Dış Borç Stoku

2013-II

- Kutu 1. Türkiye'nin Elektrik Üretimine Yönelik Enerji İthalatı
- Kutu 2. Altın Dış Ticaretinin Cari Açık Üzerindeki Etkisi ve Son Dönem Gelişmeler
- Kutu 3. Yatırım Geliri Dengesi ile Uluslararası Faiz Oranları
- Kutu 4. ROM Uygulaması ve Uluslararası Rezervlerdeki Yapısal Değişim

2013-I

- Kutu 1. Türkiye'de Dış Ticaretin Teknolojik Yapısı: 1990-2012 Dönemi
- Kutu 2. Yurt Dışı Yerleşiklerin Mülkiyetindeki Menkul Değerlerin Vade Yapısı
- Kutu 3. Net Hata ve Noksan Kalemindeki Çıkış Yönlü Hareket

2012-IV

- Kutu 1. Cari Açık Finansman Kalitesinin Makro Gösterimi
- Kutu 2. İhracatta Yerli ve Yabancı Katma Değer Oranları
- Kutu 3. Turizm İstatistiklerinde Yöntemsel Güncelleme ve Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansımaları
- Kutu 4. IMF Kaynak Kullanımı ve Ödemeler Dengesi İstatistikleri
- Kutu 5. Rezerv Yeterliliği Hesaplamasına Yeni Yaklaşım

2012-III

- Kutu 1. Avrupa Birliği ve ODKA Ülkelerine Yapılan İhracatta Son Dönem Gelişmeler
- Kutu 2. Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat (KMDTH) ve Süper Döviz Hesabı (SDH) Hareketleri ile Net Hata ve Noksan
- Kutu 3. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kredi Borcu

2012-II

-
- Kutu 1. Avrupa Birliği'ndeki Son Dönem Gelişmeleri ve Sektörel İhracat
 - Kutu 2. Türkiye'ye Gelen Ziyaretçilerin Profili Ve Milliyetine Göre Turizm Gelirlerinin Genel Analizi
 - Kutu 3. Yurt Dışı Yerleşiklerin Mülkiyetindeki Devlet İç Borçlanma Senetlerinin Yapısı

2012-I

-
- Kutu 1. Türkiye'nin İhracat Performansının Ürün ve Ülke Grubu Çeşitlendirmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi
 - Kutu 2. Türkiye'de Yerleşik Kişilerin Yurt Dışındaki Mevduatları ve Net Hata Noksan
 - Kutu 3. Yurt Dışı Yerleşikler ile Gerçekleştirilen Repo İşlemleri
 - Kutu 4. Net Uluslararası Rezervler

2011-IV

-
- Kutu 1. Kredi Genişlemesi ve Cari İşlemler Dengesi
 - Kutu 2. Suriye'de Ortaya Çıkan Gelişmelerin Türkiye'nin İhracatına Yansımaları
 - Kutu 3. Cari İşlemler Açığı ve Finansman Kalemleri
 - Kutu 4. Euro Bölgesi Borç Krizinin Türkiye'ye Yönelik Sermaye Akımları Üzerine Etkileri
 - Kutu 5. Türkiye'ye Yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
 - Kutu 6. Ödemeler Dengesi İstatistikleri Revizyon Politikası Çerçevesinde Yapılan Güncellemeler

2011-III

-
- Kutu 1. Altın İthalatındaki Artış ve Toplam İthalata Etkisi
 - Kutu 2. Uluslararası Rezervler ve Döviz Likiditesi
 - Kutu 3. Türkiye'nin Euro Bölgesinin Sorunlu Çevre Ülkelerindeki Finansal Varlıkları

2011-II

-
- Kutu 1. Cari İşlemler Açığının Genişlemesinde Dış Ticaret Hadlerinin Etkisi
 - Kutu 2. Yurt İçi Yerleşiklerin Sermaye Hareketleri Üzerindeki Belirleyiciliği
 - Kutu 3. Yurt İçi Yerleşiklerce Net Efektif Karşılığı Açılan Mevduatlar Kapsamında Net Hata ve Noksan Kaleminin Analizi

2011-I

-
- Kutu 1. Kuzey Afrika'da Ortaya Çıkan Gelişmelerin Sektör Bazında Türkiye'nin Dış Ticaretine Yansımaları
 - Kutu 2. Körfez Ülkelerinde Ortaya Çıkan Gelişmelerin Ödemeler Dengesi Finans Hesapları Üzerindeki Etkisi
 - Kutu 3. Bilanço Dışı Yabancı Para Net Genel Pozisyonu Çerçevesinde Swap İşlemlerinin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Kaydı
 - Kutu 4. Uluslararası Rezervler ve Kısa Vadeli Dış Borçlar

2010-IV

-
- Kutu 1. Kriz ve Kriz Sonrası Dönemde Gelişmekte Olan Ülkelere Sermaye Akımlarının Eğilimi ve Türkiye
 - Kutu 2. Yurt İçinde Yerleşik Bankaların Yurt Dışı Şubelerinin (Yurt Dışı Şubeler) 2010 Yılı Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Etkisi
 - Kutu 3. Kısa Vadeli Dış Borçlar - 2010 Yılı Gelişmeleri